

Vekterens strafferettslige og straffeprosessuelle stilling

Kandidatnr: 285

Veileder: Morten Holmboe

Leveringsfrist: 9. desember 2004

Til sammen 17196 ord

13.12.2004

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>3</u>
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING	3
1.2	RETTSUTVIKLINGEN /HISTORIKK	5
1.3	RETTSKILDEBILDET	6
<u>2</u>	<u>BORGERENS ADGANG TIL Å FORETA INNGREP</u>	<u>7</u>
2.1	INNLEDNING	7
2.2	PÅGRIPELSE	8
2.2.1	PÅGRIPELSE ETTER STRAFFEPROSESSLOVEN § 176	9
2.2.1.1	Seksmånederskravet	10
2.2.1.2	Kravet til fersk gjerning	12
2.2.1.3	Kravet til fare for straffunndragelse, bevisforspillelse og gjentakelse av straffbare handlinger	12
2.2.2	KRAVET TIL FORHOLDSMESSIGHET	13
2.3	RANSAKING	15
2.4	BESLAG	16
2.5	NØDVERGE	16
2.5.1	BEGRENSNINGER I NØDVERGESITUASJONEN	17
2.6	NØDRETT	19
2.7	SAMTYKKE	19
<u>3</u>	<u>FORMELLE KRAV TIL VEKTEREN</u>	<u>21</u>
3.1	KRAV TIL VEKTEREN SELV	21
3.2	UTDANNING	22
<u>4</u>	<u>POLITIMONOPOLET OG PRIVAT RETTSHÅNDHEVING</u>	<u>23</u>
<u>5</u>	<u>HAR VEKTEREN VIDERE ADGANG TIL Å FORETA INNGREP OG ANVENDE MAKT ENN ANDRE BORGERE?</u>	<u>27</u>
5.1	INNLEDNING	27
5.2	LEGALITETSPRINSIPPET	27

5.3	STRAFFELOVEN § 228	28
5.4	NØDVERGE	30
5.5	VEKTERENS ADGANG TIL Å ANVENDE MAKTMIDLER	31
5.6	BETYDNINGEN AV AT VEKTEREN HANDLER PÅ VEGNE AV OPPDRAAGSGIVER	32
5.6.1	I HVILKEN GRAD KAN VEKTERE NEKTE FOLK ADGANG TIL OBJEKTET DE PASSER PÅ?	33
5.7	TILDELING AV BEGRENSET POLITIMYNDIGHET	34
5.8	KONKLUSJON	37
<u>6</u>	<u>STRAFFUTMÅLING VED MAKTOVERSKRIDELSE</u>	<u>37</u>
6.1	KRAVET TIL PROFESJONALITET	40
6.2	ALLMENNPREVENTIVE HENSYN	41
6.3	KONKLUSJON	41
<u>7</u>	<u>STRAFFERETTSLIG VERN AV VEKTERE</u>	<u>41</u>
7.1	INNLEDNING	41
7.2	VEKTERES FORHOLD TIL STRAFFELOVEN § 127	42
7.3	STRAFFUTMÅLING	43
7.4	KONKLUSJON	45
<u>8</u>	<u>BØR VEKTERE HA VIDERE ADGANG TIL Å FORETA INNGREP OG ANVENDE MAKT ENN ANDRE BORGERE?</u>	<u>45</u>
<u>9</u>	<u>AVSLUTTENDE KOMMENTARER</u>	<u>49</u>
<u>10</u>	<u>HENVISNINGER</u>	<u>50</u>
10.1	LITTERATUR	50
10.2	LOVER	50
10.3	OFFENTLIGE PUBLIKASJONER	51
10.4	RETTSPRAKSIS	51

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Norge er en rettsstat. Alle borgere skal stole på at vi har et rettsapparat som tilfredsstiller grunnleggende rettsikkerhetsgarantier. Dette innebærer bl.a. at borgerne ikke selv skal håndheve sine rettigheter med makt, men at det skal skje ved offentlige myndigheter som har kompetanse til å bruke makt. Derfor er rettshåndhevelse i utgangspunktet en offentlig oppgave. I vårt samfunn er det politiet som er pålagt ansvaret for å utøve makt og myndighet. Politiet har myndighet til å gjennomføre forholdsmessige tvangsinngrep overfor borgerne, om det tjener et overordnet mål: Sikkerhet og orden i samfunnet.

Polititjenestemenn har imidlertid ikke mulighet til å være til stede over alt der det er behov for å opprettholde ro og orden og hindre lovbrudd. Dessuten er den enkelte langt på vei selv pliktig til å ivareta sine eierinteresser. Det er da naturlig at private i en viss utstrekning kan utøve den myndighet som normalt bare er tillagt offentlige organer. Det er dette som kalles privat rettshåndhevelse. Privatpersoner kan komme opp i situasjoner hvor det vil være nødvendig å gripe inn og foreta pågrep ved hjelp av fysisk makt, enten på egne eller andres vegne. Ettersom det er et mål å holde maktbruken borgere imellom nede, har borgeren kun en begrenset rett til å utføre slike handlinger.

Utgangspunktet i norsk rett er at det ikke finnes konkrete lovhjemler som gir vekteren rett til å utøve fysisk makt i sitt arbeid. Vekteren er en privat ansatt vaktmann og har ingen myndighet utover å være seg selv, en alminnelig borger. Når vekterne utfører privat rettshåndhevelse, må de forholde seg til de samme snevre rammene for maktbruk som alle andre borgere.

Hovedproblemstillingen i avhandlingen er vekterens strafferettslig- og straffeprosessuelle stilling. Avhandlingen vil konsentrere seg om de tilfelle der det dreier seg om privat rettshåndhevelse eller kriminalitetsforebygging i forbindelse med vaktoppgavene. Det vil gjøres rede for borgerens adgang til å utføre faktiske handlinger i forhold til andre mennesker, for å se hvor langt vekterne i alle tilfeller kan gå. Videre vil det behandles hvorvidt vekteren i enkelte tilfeller har en videre adgang til å utføre faktiske handlinger enn alminnelige borgere.

For å belyse vekterens rettsstilling vil det enkelte steder gjøres sammenligninger med polititjenestemenns rettsstilling.

Problemstillingen reiser viktige spørsmål av juridisk, rettspolitisk og samfunnsmessig art. Vaktoppdragene bringer vekterne i kontakt med publikum på en slik måte at spørsmål som gjelder rettssikkerhet, personlig integritet m.v. blir viktige. Dette gjelder særlig når vekterne utfører kontrolltiltak mot publikum.

Det er hovedsakelig to regelsett som har relevans for borgerens stilling, herunder regler som regulerer eller setter skranker for privat rettshåndhevelse. Dette er først og fremst bestemmelser som hjemler generelle begrensninger i den alminnelige handlefrihet. Jeg vil konsentrere meg om straffelovens regler og vurdere om vekternes handlinger er straffbare. Det blir i denne sammenheng et spørsmål om disse bestemmelsene kan tolkes annerledes overfor vektere enn borgere generelt.

Reglene i politiloven medfører begrensninger i private borgers adgang til å utføre oppgaver som grenser til, eller overlapper politiets virksomhet. Grensedragningen mellom hvilke oppgaver borgerne kan utføre, og hvilke de ikke kan utføre, beror på det nærmere innhold og rekkevidden av det såkalte politimonopolet. Et spørsmål blir derfor om tolkningen av reglene om politimonopolet vil bli annerledes i forhold til vektere enn andre borgere.

For vekterens stilling vil i tillegg vaktvirksomhetsloven være aktuell. Lov om vaktvirksomhet¹ regulerer virksomhet som utføres av de private vaktelskapene. Loven fører til en viss grad kontroll med vaktelskapene, bl.a. ved at loven setter krav til utdanningen til vektere, og gjennom et krav om autorisasjon for at private selskaper skal kunne utføre vaktoppdrag. Lovens hovedformål er å sikre et minimumsnivå som alle aktører i vaktbransjen må tilfredsstille. Ettersom kjøp av vaktjenester i første rekke er et avtaleforhold mellom to parter, er det selv opp til kunden å stille krav til leverandøren av tjenestene utover lovens minimumskrav. Hovedproblemstillingen blir da om denne utdanningen og kontrollen gir vekteren en videre myndighet enn det enhver borger har.

---

¹ Lov av 5. januar 2001 nr. 1 om vaktvirksomhet

Andre rettslige problemstillinger vil kunne oppstå i forbindelse med utøvelsen av vekteryrket. I tillegg til straffansvaret kan vekterne og vaktelskapet som arbeidsgiver, bli erstatningsansvarlige.² Dette vil jeg avgrense mot i denne avhandlingen. En rekke andre lovregler griper inn i vaktelskapenes virksomhet, som for eksempel reglene om foretaksstraff etter straffeloven § 48a, våpenlovgivningen, personopplysningsloven, arbeidsmiljøloven m.v., men også disse vil jeg avgrense mot i denne avhandlingen.

1.2 Rettsutviklingen /historikk

Menneskene har til alle tider hatt behov for trygghet, for seg og sine verdier, blant annet mot kriminalitet. Hvem som har til oppgave å stå for denne beskyttelsen har forandret seg gjennom tidene. Kort fortalt kan man si at utviklingen har gått fra selvtekt til demokratisk politi.³ De første private vaktelskapene i Norge kom antagelig like etter århundreskiftet. Nåtidens private vaktelskap tok form i etterkrigstiden. Vaktelskapene har siden begynnelsen av 1970-årene ekspandert kraftig, fra å være små og ubetydelige til å bli en lønnsom og utbredt storindustri⁴. Det er flere forhold som har ført til at vaktelskapene har fått en slik dominerende stilling.

For det første har samfunnet forandret seg gjennom de siste 25 årene. I løpet av denne perioden har det skjedd en betydelig økning i kriminaliteten. Det er særlig volds - og vinningskriminaliteten som har skapt et økt behov for beskyttelse. Samtidig bruker politiet stadig mindre tid på tradisjonell ordenstjeneste. Politiet har ikke mulighet til å bekjempe kriminaliteten i samfunnet alene. Det er behov for at også andre yter beskyttelse i form av regelmessig vakthold over person eller eiendom. Personer og bedrifter har derfor henvendt seg til det private markedet for å beskytte sine verdier. Kriminalitetsforebyggende tiltak som tilbys er bl.a. installering av sikkerhetslåser, alarmer og ulike typer av vakthold.

Et annet forhold er den stadige økningen i levestandarden. På grunn av økt pengetilstrømning inn i samfunnet, har dette medført at vi har flere gjenstander, og råd til å betale for å sikre

---

² Erstatningsansvaret reguleres av skadeerstatningsloven og ulovfestet erstatningsrett.

³ Næshagen: "fra selvtekt til demokratisk politi" (tidsskrift fra politihøgskolen), Oslo 1999

⁴ I følge tallmateriale fra Norske Vaktelskapers Landsforening (NVL) har vaktbransjen siden 1977 i gjennomsnitt vokst 4,5 % årlig. I 2000 utgjorde den totale omsetningen for vakttenester 2,4 milliarder kroner fordelt på 7000 årsverk. Økningen fra 1999 til 2000 var på hele 20 %.

dem. Mange bedrifter er blitt avhengige av profesjonelt vakthold og tilsyn til sine bygninger, utstyr og produksjonsprosesser. Næringslivet er mer sårbart ettersom det er investert i store bygninger som inneholder kostbare og avanserte installasjoner. I tillegg har næringslivets rasjonaliseringer ført til at ansatte som tidligere hadde kontroll- og tilsynsfunksjoner i stor grad er blitt borte. Det er ofte mer kostnadsbesparende å kjøpe vaktjenester fra profesjonelle vaktelskaper enn å etablere egne ordninger. Mange foretrekker å kjøpe tjenester fra profesjonelle vaktelskaper i stedet for å ansette og opplære eget personell. Videre er enkelte offentlige tjenester blitt privatisert. Blant annet har Stortinget som forsøksordning gitt vektere adgang til å foreta fangetransporter og uttransportering av asylsøkere.

1.3 Rettskildebildet

Det er særlig fire lover som er sentrale for avhandlingens problemstilling: Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven), lov om rettergangsmåte i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25 (straffeprosessloven), lov om politiet av 4. august 1995 nr. 53 (politiloven) og lov om vaktvirksomhet av 5. januar 2001 nr. 1 (vaktvirksomhetsloven).

Forarbeidene til lov om vaktvirksomhet vil behandles der det er av interesse, både de som er utarbeidet til den gamle og den nye. For øvrig er det også henvist til forarbeidene til politiloven enkelte steder.

Det er sparsommelig med rettspraksis på området. Det finnes kun noen få høyesterettsdommer med begrenset relevans. Underrettsdommer er det flere av, enkelte fra lagmannsretten, men størsteparten er fra tingretten. I flere av sakene som har vært behandlet i retten, er vektere blitt frikjent, enten fordi retten ikke har funnet det bevist at tiltalte har begått den straffbare handlingen han er tiltalt for, eller at handlingen ikke er straffbar. Rettspraksis blir betydningsfull i et nokså uregulert rettsområde, men ettersom flere avgjørelser er avsagt av underrettene, kan det stilles spørsmålstegn ved riktigheten og i hvert fall vekten av disse avgjørelsene.

Det er heller ikke skrevet mye i juridisk litteratur om de aktuelle problemstillinger. Det finnes derimot en del kriminologisk teori og generell juridisk litteratur om privat rettshåndhevelse.

I denne avhandlingen vil jeg anvende begrepet ”inngrep” om de faktiske handlinger borgere utfører i forhold til andre mennesker, der de griper inn i situasjoner og anvender makt overfor

andre borgere. Som tidligere nevnt i avhandlingen finnes det ingen konkrete bestemmelser som regulerer vekterens adgang til å foreta slike inngrep overfor privatpersoner. I det følgende vil det gjøres rede for borgerens adgang til dette, samtidig som det vil sett hen til om vekteren er gitt større muligheter enn borgere i konkrete situasjoner.

2 Borgerens adgang til å foreta inngrep

2.1 Innledning

Borgerens alminnelige handlefrihet er begrenset gjennom lov og sedvane. Den viktigste begrensningen følger av straffeloven som setter forbud mot å utføre, eller forsøke å utføre, bestemte faktiske handlinger. For eksempel kan man ikke som alminnelig borger bortvise, pågripe eller holde personer tilbake med hjemmel i den alminnelige handlefrihet. Det kreves et særskilt rettslig grunnlag for å foreta disse handlingene.

Imidlertid er ikke bestemmelsene i straffeloven det eneste regelsettet som begrenser borgerens adgang til å utføre bestemte faktiske handlinger. Selv om en handling er lovlig i forhold til straffeloven, kan politimonopolet begrense borgernes adgang til å påta seg og utføre rettshåndhevende handlinger. Flere slike handlinger kan i fellesskap føre til at virksomheten totalt sett er i strid med reglene om politimonopolet, se politiloven § 26, jfr. kapittel 4 i avhandlingen.

Enkelte ganger foreligger det en lovpålagt plikt for borgere å gripe inn i en situasjon, for eksempel dersom en person er utsatt for overhengende fare jfr. straffeloven § 387. For vektere vil det ofte i tillegg foreligge en kontraktfestet plikt til å gripe inn, enten direkte eller indirekte, jfr. kapittel 5.6. Men om kontrakten gir en straffsanksjonert hjelpeplikt, må vurderes konkret.

Det sentrale spørsmålet ved privat rettshåndheving er hvilken handlefrihet private har til vern om person og eiendom. I det følgende vil de ulike rettsgrunnlagene for hvilke inngrep borgeren kan foreta gjøres rede for.

Om vekteren har en videre adgang til inngrep gjøres rede for i kapittel 5. Om vekteren bør ha en videre adgang til å foreta inngrep behandles i kapittel 8. Straffutmåling ved

maktoverskridelse behandles i kapittel 6. Til sist behandles vekterens strafferettslige vern i kapittel 7.

2.2 Pågripelse

Pågripelse er et straffeprosessuelt tvangsmiddel som er regulert i straffeprosesslovens kapittel 14. Dersom en som er mistenkt for en straffbar handling, frivillig går med på å vente på politiet, vil det ikke være et tvangsinngrep i denne sammenheng. Det er kun i de tilfellene der den mistenkte blir holdt tilbake mot sin vilje, at en pågripelse er nødvendig.

Man kan si at kompetansen til å pågripe er gitt i tre stadier. Hovedregelen er at påtalemyndigheten⁵ har kompetanse til å beslutte bruk av pågripelse. Hjemmelen for slik pågripelse er straffeprosesslovens § 175. I enkelte tilfeller kan det imidlertid være upraktisk å vente på en beslutning av en politijurist. Derfor kan avgjørelsen etter nærmere angitte kriterier tas av en politimann som ikke tilhører påtalemyndigheten. Straffeprosessloven § 176 første punktum gir polititjenestemennene adgang til å beslutte pågripelse selv ”når det er fare ved opphold”. Dette vil typisk være tilfelle hvor det er snakk om pågripelse på stedet.

Det tredje alternativet følger av straffeprosesslovens § 176 annet punktum som gir borgere en snever adgang til å pågripe uten politiets bistand, dersom gjerningsmannen tas på ”fersk gjerning” eller ”ferske spor”. Bakgrunnen for reglene om borgerlig pågripelse er at behovet for pågripelse i enkelte situasjoner kan være stort og akutt. Bestemmelsen kan komme til anvendelse bl.a. i de tilfelle der det er fare for at vedkommende stikker av dersom han ikke pågripes med en gang. Det ville virke støtende på den alminnelige rettsfølelsen om vedkommende kan gå uhindret av gårde om politiet ikke er til stede for å pågripe gjerningspersonen. Betenkelighetene med å gi borgere en slik mulighet er også mindre, da kravene i bestemmelsen medfører at det blir nokså sikkert at den som pågripes virkelig har gjort den forbrytelsen han er mistenkt for.

I forhold til situasjonen ved privat rettshåndhevelse, kan polititjenestemenn innenfor et videre perspektiv i både tid og rom bestemme at en person skal pågripes. Hvis politiet for eksempel kommer til et gjerningssted, kan de gjennomsoke området rundt, og dersom de treffer noen

---

⁵ Se straffeprosessloven § 55.

som passer beskrivelsen på gjerningspersonen, kan de avgjøre å pågripe vedkommende, dersom de har begrunnet mistanke om at de har rett person. Hvis det blir aktuelt å opprettholde pågripelsen, må imidlertid en av påtalemyndighetens tjenestemenn beslutte det, jfr. straffeprosessloven § 179. Som det fremgår ovenfor, har polititjenestemenn en videre adgang til å avgjøre når det skal foretas en pågripelse. Et annet spørsmål blir om polititjenestemenn i pågripelsessituasjonen har en videre adgang til å anvende makt enn vanlige borgere. Dette vil tas opp i kapittel 2.2.2.

I en pågripelsessituasjon vil det ofte være behov for å anvende makt. Mens det hersker en viss uenighet om hva som er politiets hjemmel for å anvende makt,⁶ står vekterne i utgangspunktet i samme stilling som andre borgere når det gjelder maktutøvelse. Straffelovens generelle utgangspunkt er et forbud mot å anvende makt og tvang overfor andre, jfr. straffeloven §§ 222 og 228 flg., og representerer viktige skranker for borgernes maktbruk. Imidlertid presiseres og modifiseres bestemmelsene gjennom straffrihetsgrunnene nødverge og nødrett i henholdsvis straffeloven §§ 47 og 48, se kapittel 2.5 og 2.6.

I det følgende vil jeg gjøre rede for når privatpersoner har adgang til å pågripe.

2.2.1 Pågripelse etter straffeprosessloven § 176

Pågripelsesadgangen som er hjemlet i straffeprosessloven § 176 første ledd annet punktum, er meget viktig for gjennomføringen av vekterens arbeid. Ifølge tallmateriale fra Norske Vaktelskapers Landsforening fremkommer det at vektere i 2000 pågrep 28000⁷ personer.

Etter straffeprosesslovens § 176 første ledd annet punktum stilles det visse vilkår for at privatpersoner kan foreta pågripelse. Det er tre hovedvilkår som må være oppfylt. For det første må det dreie seg om et straffbart forhold som kan medføre *høyere straff enn seks måneders fengsel*. For det andre begrenses pågripelsesadgangen til de tilfelle der den *mistenkte tas ”på fersk gjerning eller ferske spor”*. For det tredje må det foreligge *fare* for at vedkommende vil kunne *unndra seg strafforfølgning*, gjenta straffbare handlinger eller forspille bevis.

---

⁶ Det har blitt hevdet at politiets hjemmel for maktanvendelse må søkes i politirettslige regler og prinsipper. Andre har hevdet at straffelovens § 48 er hjemmelen for maktutøvelse, jfr. Bratholm: Strafferett og samfunn s. 148. Pågripelseshjemmelen er imidlertid straffeprosessloven § 175.

⁷ Jfr. virksomhetsrapport 2000 fra Norske Vaktelskapers Landsforening

2.2.1.1 Seksmånederskravet

For å kunne pågripe en person etter straffeprosessloven § 176, jfr. 171 må det foreligge skjellig grunn til mistanke om at vedkommende har gjennomført et lovbrudd med en strafferamme på ”høyere straff enn fengsel i 6 måneder”. Kravet til ”skjellig grunn” innebærer at det skal være mer sannsynlig at den mistenkte har utført lovbruddet, enn at han ikke har gjort det.⁸ Dette vilkåret er ofte oppfylt ved borgerlig pågripelse. Årsaken til det er at det i utgangspunktet bare gis hjemmel til pågripelse på ferske spor eller fersk gjerning.

Vilkåret om at den straffbare handlingen må ha en strafferamme på mer enn seks måneder i fengsel, kan i praksis være problematisk for borgeren å bedømme. For vektere som regelmessig vil foreta pågripelser, vil det være viktig at de har god kjennskap til strafferammene for de vanligste lovbruddene, slik at de kan foreta korrekt bedømmelse av situasjonen.

En annen side av seksmånederskravet er at barn under den kriminelle lavalder ikke oppfyller dette. Er gjerningsmannen under 15 år ved foretakelsen av handlingen, er pågripelse utelukket ettersom handlingen ikke er straffbar, jfr. straffeloven § 46. Om man kan pågripe barn under 15 år etter nødvergebestemmelsen, vil tas opp i kapittel 5.4. Straffeprosesslovens § 174 inneholder også en advarsel mot å pågripe ungdom under 18 år: ”Personer under 18 år bør ikke pågripes hvis det ikke er særlig påkrevd.” Dette medfører at ungdom mellom 15 og 18 er i en slags gråsoner slik, at man må være forsiktig med å pågripe de. I denne forbindelse sies det i en brosjyre om innføring i jus for vektere⁹ at man ikke har en plikt til å opplyse barna om regelverket. Det uttales videre at ”Ved en bestemt, men høflig anmodning til ungdommen om å følge med, vil man som regel få oppfylt dette ønsket”. Når vedkommende ungdom samtykker til frihetsberøvelse, foreligger det ikke pågripelse, slik at vilkårene i straffeprosessloven § 176 jfr. § 171 ikke må foreligge. Et slikt samtykke kan trekkes tilbake til enhver tid. Likevel kan det stilles spørsmål ved hvorvidt det er heldig å instruere sine ansatte om å tilbakeholde informasjon om barnets rettigheter. Man utnytter det at barna ikke vet bedre, mens de som er rutinerte vil vite at de har lov å nekte. Sterke reelle grunner taler mot å legge avgjørende vekt på et slikt samtykke, da det stilles visse krav til at samtykket skal anses gyldig. Les mer om dette i kapittel 2.7.

---

⁸ Jfr. Rt. 1993 s. 1302.

⁹ Jfr. ”En innføring i elementær rettslære for vektere”, utgitt av Securitas.

Før lovendringen i oktober 2002 kunne ikke en person som var mistenkt for naskeri pågripes med hjemmel i straffeprosessloven § 176 første ledd annet punktum. Dette var fordi seksmånederskravet ikke var oppfylt. Nå er adgangen til å pågripe naskere utvidet, da strafferammen etter straffeloven § 391 a er ”bøter eller fengsel inntil seks måneder eller begge deler.”

2.2.1.1.1 Unntak fra seksmånederskravet

En modifikasjon i kravet til den straffbare handlingens alvor har vi i straffeprosesslovens § 173. Bestemmelsen åpner bl.a. for pågripelse uten hensyn til strafferammen, dersom gjerningsmannen treffes på fersk gjerning og ”ikke avstår fra den straffbare virksomhet”. Pågripelse etter straffeprosessloven § 173 kan foretas av enhver, slik at både politiet og andre har hjemmel til å pågripe i disse tilfellene. Adgangen til å pågripe etter § 173 er betinget av at vedkommende ikke avstår fra den straffbare virksomhet. Bestemmelsen gir da adgang til å pågripe for å bringe den ulovlige atferden til opphør.

Straffeprosesslovens § 173 er ikke begrunnet nærmere i forarbeidene. En tenkelig begrunnelse er at det er rimelig at man har hjemmel til å pågripe i slike tilfelle selv om strafferammen er lav. Uten en slik adgang ville det vært nærmest umulig å håndheve straffebud med en strafferamme som er så lav at det ikke er mulig å pågripe etter § 171. Man ville ikke kunnet hindre gjerningsmannen i å gjenta eller fortsette lovbruddet.

Et eksempel på hva som ligger i ”avstår”, kan man se i forbindelse med trikkesniking. Justisdepartementets lovavdeling har foretatt en vurdering¹⁰ av dette, der det er uttalt at ”Dersom passasjeren etter å ha blitt oppdaget nekter å fjerne seg fra vognen, og heller ikke vil betale, foreligger det fortsatt overtredelse av straffebudet i § 403. Pågripelse kan da skje for å sette av passasjeren eller få han til å betale billetten (uten kontrollgebyr), eller for å overgi passasjeren til politiet, jfr. § 176 annet ledd. Når passasjeren tilbyr betaling, opphører hans straffbare virksomhet, og det er ikke lenger hjemmel for å pågripe.”

---

¹⁰ Jfr. Lovavdelingens uttalelser, publisert – JOLOV – 1999 - 5182

2.2.1.2 Kravet til fersk gjerning

Kravet om ”fersk gjerning” eller ”ferske spor” er tilleggskrav til de alminnelige kravene til pågrepelse, jfr. straffeprosessloven § 171 flg. ”Fersk gjerning” er normalt uproblematisk. Da oppdages mistenkte mens han er i ferd med å utføre lovbruddet, eller umiddelbart etter forøvelsen og det er klart at han er gjerningsmannen. En veskenapper forfølges for eksempel av en vokter som har sett hendelsen.

Hva som menes med ”ferske spor”, kan det være vanskeligere å fastslå. Med dette menes at det har blitt litt mer avstand i tid og rom mellom forbrytelsens utøvelse og selve pågripelsen. Forfølgningen må finne sted direkte i tilknytning til lovbruddet. Dersom vedkommende opptar forfølgelsen av gjerningspersonen, vil ikke retten til å pågripe forsvinne om han mister vedkommende av syne en liten stund. Er det derimot gått lengre tid fra gjerningstidspunktet, vil pågrepelse som hovedregel ikke kunne utføres.

2.2.1.3 Kravet til fare for straffunndragelse, bevisforspillelse og gjentakelse av straffbare handlinger

Før borgeren kan foreta pågrepelse, må et av de alternative vilkårene i straffeprosessloven § 171 nr 1 til 4 være oppfylt.

Man kan for det første gjennomføre pågrepelse om det foreligger unndragelsesfare, se nr. 1. Dette innebærer at det må være fare for at gjerningsmannen ikke skal få sin straff. Selv om en vurdering av unndragelsesfaren må ses i lys av hva mistanken gjelder, vil det typisk være tilfelle hvor borgeren ikke vet identiteten til gjerningspersonen. I disse tilfellene vil det være tilstrekkelig at vedkommende viser legitimasjon, slik at det kan innleveres en anmeldelse uten å gå til pågrepelse. Er borgeren rimelig sikker på at man har den mistenktes rette identifikasjon, har man ikke lenger rett til å pågripe. Er det derimot grunn til å tro at legitimasjonen er forfalsket, kan vedkommende pågripes.

Til tross for at den mistenktes identitet er fastslått, kan det forekomme tilfeller hvor det likevel er fare for unndragelse. Det kan for eksempel gjelde utlendinger som begår straffbare handlinger i Norge, men som ikke er bosatt her. For utlendinger som er bosatt i Norge, bør det som en hovedregel anses tilstrekkelig at de foreviser legitimasjon for å unngå pågrepelse. En person som nekter å legitimere seg, kan pågripes dersom de øvrige vilkårene foreligger. Om bestemmer vedkommende seg og foreviser legitimasjon, har man ikke lenger hjemmel til å holde på han.

Bestemmelsen i nr 2 kalles ofte bevisforspillelsesfare. Det gjøres særlig ved å påvirke vitner eller medskyldige. Bevisforspillelsesfaren skal være nærliggende, slik at det må foreligge en konkret fare for det. Det er ikke tilstrekkelig at den mistenkte kun har en hypotetisk mulighet for forspillelse. Dette vilkåret kan være nokså uaktuelt i de fleste tilfelle borgere pågriper.

Etter nummer 3 kan mistenkte pågripes dersom man har gode grunner for å tro at han vil fortsette med å utføre straffbare handlinger. En ren mulighet for at han kan utføre straffbare handlinger er ikke tilstrekkelig, det må foreligge tungtveiende grunner for å tro det.

Pågrepelse etter nummer 4 vil ikke få anvendelse i denne sammenhengen.

Etter straffeprosesslovens § 176 annet ledd skal den pågrepne straks overlates til politiet. Selv om maktmidlet i utgangspunktet er politiets, og ikke borgernes, må den pågrepne fysisk kunne holdes før han overlates til politiet. Hadde ikke en slik maktbruk vært lovlig, ville ikke bestemmelsen hatt noe materielt innhold. Det er også adgang til å anvende makt dersom vilkårene for pågrepelse foreligger. Pågrepsen skal imidlertid foretas så skånsomt som forholdene tilsier, jfr. straffeprosessloven § 178 første ledd. Adgangen til å anvende makt begrenses også av proporsjonalitets- og nødvendighetsprinsippet, jfr. straffeloven § 48 og straffeprosessloven § 170a.

2.2.2 Kravet til forholdsmessighet

Straffeprosesslovens § 170 a begrenser pågrepsesadgangen. Pågrepelse skal ikke foretas dersom pågrepsen ”i betraktning av sakens art og forholdene ellers ville være et uforholdsmessig inngrep”. Kravet om forholdsmessighet er et grunnleggende hensyn i vår straffeprosesslov. Dette innebærer at også i de tilfeller politimenn er berettiget til å pågripe og anvende makt, må lempeligere midler først søkes anvendt. Det følger av politiinstruksen § 3-2 at maktbruk må finnes ”klart nødvendig og forsvarlig i betraktning av situasjonens alvor, følgene for den maktanvendelsen rettes mot og forholdene for øvrig”. Uavhengig av hvem som pågriper, stilles det altså krav til forholdsmessighet. Begrunnelsen bak prinsippet er at pågrepelse og bruk av makt innebærer alvorlige inngrep i en persons frihet og kan medføre en sterk belastning for vedkommende. En pågrepelse må derfor ikke skje, med mindre det er nødvendig.

Forholdsmessighetsprinsippet innebærer at den som skal pågripe må foreta en konkret vurdering av situasjonen. Det skal vurderes om det, alle forhold tatt i betraktning, er rimelig å gå til et slikt inngrep. Kravet er enkelte ganger ivaretatt ved at vedkommende for eksempel gir tilbake det frastjålne eller oppgir personalia, slik at pågrepelse ikke kan finne sted. Videre vil det være et moment i vurderingen hvor sterk mistanken er. Det vil også være av betydning hvor stor ulempe pågripelsen vil medføre for den mistenkte. Man skal ta hensyn til gjerningsmannens alder, helse, sosiale forhold og lignende. Det er også viktig å ta i betraktning hvor viktig det vil være for sakens gang å pågripe i det enkelte tilfellet.

Forholdsmessighetsprinsippet begrenser også hvilken makt som kan benyttes for å pågripe vedkommende. Pågripelsen skal skje ”så skånsomt som forholdene tillater”, jfr. straffeprosessloven § 178 første ledd. Man skal bruke så lite makt som mulig, men er man i en nødvergesituasjon vil graden av maktbruk som er nødvendig for å løse situasjonen, i stor grad være avhengig av hvordan den mistenkte selv oppfører seg, se mer om dette i kapittel 2.5. Gjerningspersoner som er lite villige til å la seg pågripe, må man nødvendigvis benytte mer makt overfor enn de mer velvillige. Maktbruken må også vurderes opp mot hvilket forhold den mistenkte har gjort seg skyldig i. Det er selvfølgelig en markant forskjell i hvor mye maktbruk man kan benytte overfor en som har gjort seg skyldig i naskeri og en drapsmann. Motstand eller trusler kan også føre til at mer alvorlige straffebud kan anvendes, og det kan ha betydning for hvilket grunnlag man har rett til å pågripe på.

Som nevnt skal politiet så snart som mulig varsles og den pågrepne overlates til dem. Dersom politiet bruker lang tid på å hente den pågrepne, må den som foretar pågripelsen fortløpende vurdere forholdsmessigheten ved å holde gjerningspersonen pågrepet. Hvis den pågrepne ble tatt for å stjele en gjenstand av liten verdi, for eksempel en sjokolade til 10 kroner, vil det ikke gå lang tid før inngrepet er uforholdsmessig.

Når det gjelder vekteres arbeidssituasjon, blir spørsmålet hva som er forholdsmessig maktbruk mens de venter på politiet. Er det riktig, ut fra hvor mye makt man kan bruke, at vekterne kun kan holde vedkommende på stedet mens de venter på at politiet kommer? Da bruker de ikke mer makt enn nødvendig for å få overlatt han til politiet. Eller kan de gå litt lenger og flytte han fra der han er pågrepet, for eksempel til et vaktrom, inntil han oppgir personalia? Eller vil en slik handling være ulovlig i henhold til straffeloven §§ 222 og 228 flg.? Man kan spørre om det er forholdsmessig at vekterne har anledning til å flytte den

pågrepne, slik at de slipper å vente på politiet. Denne problemstillingen ble bl.a. tatt opp i en dom avsagt av Oslo Tingrett 26. mai 2004. I denne saken var fem vektere som arbeidet på Oslo S tiltalt for å ha lagt forsvarsløse personer i bakken, festet grep rundt halsen, slått og/eller sparket de pågrepne, samt påsatt håndjern og ført dem inn på private vaktrom uten innsyn for allmennheten. Vekterne ble frikjent, og dommen ble ikke anket. I denne saken konkluderte tingretten med at det ikke var uforholdsmessig maktbruk å holde de pågrepne nede på gulvet. Det ble heller ikke ansett som et uforholdsmessig inngrep å føre dem inn på vaktrommet. Praksisen med å føre den pågrepne til et eget rom ble imidlertid kritisert. Retten uttalte at ”det å føre en motvillig person bort fra publikumsområdet, har klare betenkelige sider. Opphold i rom uten innsyn fra publikum skaper en ekstra, faktisk mulighet til å begå ulovlige handlinger av voldelig karakter, og, ikke minst, grobunn for mistanke om slike handlinger. Det er vanskelig å se at verken pågrepne eller vekterne selv er tjent med den.”¹¹ På den annen side begrunner vekterne denne praksis av hensyn til den pågrepne selv.

Med tanke på at vekternes praksis i Oslo S dommen ikke ble ansett som et uforholdsmessig inngrep, kan det stilles spørsmål om man kan trekke resonnementet videre. Kan det for eksempel tenkes at vekterorganisasjoner har anledning til å innføre en rutine der de som pågripes for eksempel på Oslo S plasseres i en bil og blir kjørt til politistasjonen? Ofte kan det i situasjoner som oppstår på Oslo S og lignende steder, foreligge en åpenbar rettskrenkelse. Det ville være umulig å forfølge lovbruddet rettslig, dersom man ikke klarer å identifisere personen. Tilbakeholdelse av personen inntil politiet kommer til stedet, vil da være den eneste muligheten å håndheve lovbruddet på. Dersom de ikke kommer, eller de kommer uforholdsmessig sent, taler disse hensynene for at man kan kjøre den pågrepne til politiet selv. På en annen side er det ikke vekteres oppgave å føre mistenkte i arresten. Dersom den pågrepne er motvillig, vil vekterne være avhengig av å anvende mye makt for å frakte han til politistasjonen. En slik praksis må anses å gå uforholdsmessig langt.

2.3 Ransaking

Det kan i forbindelse med en lovlig pågripelse iblant være nødvendig å anvende mer makt enn det selve pågripelsen tilsier. Det kan for eksempel være behov for å ta fra den pågrepne tyvegods, våpen eller lignende. Hvis man har skriftlig tillatelse til ransaking fra mistenkte, er

---

¹¹ Se Oslo S dommen s. 8

det her som ved pågripelse uproblematisk. Er mistenkte motvillig, følger det av straffeprosessloven § 197 at det i utgangspunktet kun er politiet, etter en rettskjennelse, som har lov til å ransake. En borger har ikke lov til å foreta ransaking, men i forbindelse med en pågripelse kan den mistenkte ransakes i den hensikt å finne ting som den pågrepne kan bruke til vold eller til å unnvike med, jfr. straffeprosessloven § 178 annet ledd. Adgangen er gitt for å beskytte den som pågriper.

2.4 Beslag

Privatpersoner kan etter straffeprosessloven § 206 første ledd andre punktum ta beslag når den mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller på ferske spor, jfr. straffeprosessloven § 176 første ledd annet punktum. Ettersom private borgere ikke har rett til å foreta ransaking, se kapittel 2.3, innebærer dette at adgangen til beslag etter denne bestemmelsen, kun vil omfatte gjenstander som den mistenkte har direkte tilgjengelig, f.eks i hånden. Ser man tyvegodset, kan det beslaglegges. Det men det man ikke ser, kan det ikke ransakes etter eller beslaglegges. Beslag er et tvangsmiddel som strekker seg over tid, og da må forholdsmessigheten ved å bruke det fortløpende vurderes. Forholdsmessigheten må vurderes både når beslutningen om beslag tas og for varigheten av det. For øvrig skal beslaget straks overleveres til politiet, når de ankommer stedet.

2.5 Nødverge

Borgerens adgang til å anvende fysisk makt i en pågripelsessituasjon følger av straffeloven § 48 tredje ledd, jfr. § 48 første og andre ledd. Det bestemmes her at reglene om nødverge i første og annet ledd kommer til anvendelse på handlinger som foretas i den hensikt å iverksette en lovlig pågripelse eller hindre en straff- eller varetektsfange i å rømme. Forutsetningen er at maktanvendelsen skjer innen de rammer som fremgår av straffeloven § 48 tredje ledd, jfr. annet ledd.

Det foreligger ingen typisk nødvergesituasjon i de tilfellene som er beskrevet i tredje ledd. Hadde situasjonen vært slik at det var et angrep å forsvare seg mot, ville annet ledd gitt hjemmel for å reagere. Uten særregelen i tredje ledd kunne man ikke bruke nødvergeregulene på disse tilfellene. Grunnen til at bestemmelsen er plassert sammen med nødvergebestemmelsen, er at situasjonen har en viss likhet med nødverge. Det er i samfunnets interesse at det reageres i disse situasjonene. Det hadde i hvert fall vært støtende om en slik pågripelse ville vært straffbar.

Det følger av § 48 tredje ledd at det er tillatt å bruke makt for å foreta den lovlige pågripelsen. Grensene for maktbruken følger av annet ledd, som tredje ledd henviser til. Ordlyden i annet ledd passer imidlertid ikke helt, da det er tale om ”Angrebets Farlighed”, ”Angriberens Skyld” og ”det angrebne Retsgode”.

”Men tanken er at forhold som farligheten og skylden til den det gjelder, og det samfunnsmessige behov for å reagere, skal ha betydning for hvor langt det er berettiget å gå i maktbruk.”¹² Hvor stor grad av makt som kan benyttes i den enkelte pågrepelse, vil derfor bero på de nærmere omstendigheter. ”Er det en mindre farlig person det gjelder - for eksempel en tyv som forsøker å unnvike- er det mer beskjedne maktmidler som kan brukes. Det gjelder her som etter § 48 andre ledd at handlingen ikke må være ”ubetinget utilbørlig”, alle forhold tatt i betraktning, jfr. de momenter om farlighet m.v. som nevnes i annet ledd”¹³.

Både nødverge og nødrett kan utøves på vegne av andre personer. Hvis man for eksempel ser en eldre dame bli overfalt, har man rett til å hjelpe henne. Vekterne i et vaktelskap har dermed også rett til å utøve nødverge, bl.a. på vegne av sin oppdragsgiver. Vekterne har en rett til aktivt å beskytte oppdragsgivers eiendeler og eiendom.

Dersom angriperen ikke er strafferettslig ansvarlig, for eksempel en mindreårig, vil det etter pågripelsesbestemmelsene ikke være lovlig å pågripe han, se kapittel 2.2.1.1. Hvis barnet nasker og tar med seg tyvegodset, blir spørsmålet om borgeren kan utøve nødverge for å beholde tyvegodset. Det vil det være adgang til, ettersom rettsstridigheten av angrepshandlingen vurderes objektivt. En butikkeier kan da for eksempel tilbakeholde en ti år gammel gutt som stjeler sjokolade, selv om gutten er under den kriminelle lavalder¹⁴.

2.5.1 Begrensninger i nødvergesituasjonen

Handlefriheten går langt ved anvendelse av nødverge. Det foreligger imidlertid begrensninger i denne handlefriheten. Ved anvendelsen av makt er det tre regler som er av overordnet

---

¹² Jfr Bratholm og Matningsdal: Straffeloven kommentarutgave, Oslo 1991 s. 186

¹³ Jfr Bratholm: Strafferett og samfunn, Oslo 1980 s. 148

¹⁴ Jfr. Auglend, Mæland og Rødsandhaug: Politirett, Bergen/Sarpsborg 2004 s. 890.

betydning i vurderingen av hvorvidt maktutøvelsen går utover det som er tillatt etter straffeloven § 48.

Formålsregelen tilsier at maktanvendelsen må være nødvendig i det enkelte tilfelle for å være lovlig. Dette har kommet til uttrykk i § 48 annet ledd der det bestemmes at forsvarshandlingen ikke må gå lenger enn formålet tilsier, og man må ikke anvende mer makt enn det som ”fremstillede sig som fornødent”. Et utslag av nødvendighetsregelen er at handlingen må egne seg til å avverge angrepet. Dette gjelder både i intensitet og tid.

Maktbruken begrenses videre av *nødvendighetsregelen*. Dette innebærer at man ikke må gå lenger enn det som er nødvendig for å avverge angrepet. Minste middel må være forsøkt brukt før man går til bruk av fysisk makt.

Proporsjonalitetsgrunnsetningen innebærer at det må være forholdsmessighet mellom anvendelsen av makt, og det målet som ønskes oppnådd. Prinsippet er for øvrig også kommet til uttrykk i straffeprosessloven § 170a, se kapittel 2.2.2. Etter straffeloven § 48 annet ledd må man ikke tilsikte å tilføye angriperen ”et ubetinget utilbørlig [...] onde”. Forsvarshandlingen må med andre ord ikke være etisk forkastelig. Hvorvidt handlingen er utilbørlig, avhenger av ”Angrebets farlighed, Angriberens skyld eller det angrebne retts gode”. I enkelte situasjoner kan det være nødvendig med et svært dramatisk middel for å stanse et angrep. Dersom forsvarshandlingen kan fremstå som utilbørlig, medfører dette at handlingen ikke er lovlig etter straffeloven § 48. Synet på hvor langt det er forsvarlig å gå for å ivareta sin rett, vil variere. Personer kan ha forskjellig oppfatning av situasjonen, og derfor tar loven utgangspunkt i personens egen oppfatning av den faktiske situasjon. Regelen stiller opp en begrensning til det som er ubetinget utilbørlig, men gir samtidig den angrepne en nokså vid sikkerhetsmargin. Samtidig må det i en eventuell straffesak bevises at tiltaltes skyld dekker alle elementene i straffebudet. Ved en tiltale for forsettlig legemsfornærmelse må det også bevises at tiltaltes oppfatning av situasjonen var slik at han rettslig sett ikke hadde lovlig adgang til å utøve nødverge. Som eksempel på proporsjonalitetsgrunnsetningen uttalte lagmannsretten i en straffesak mot to vektere at ”Det er den enkelte situasjon som vurderes. Både vanlige privatpersoner, vektere og politi må foreta en konkret avveining mellom de

hensyn som tilsier en voldelig inngripen mot graden av risikoen for at smerter og skader vil inntreffe.”¹⁵

2.6 Nødrett

Straffelovens § 47 bestemmer at den som bryter loven i en nødsituasjon, ikke kan straffes. Nødrett betegnes som en slags ekspropriasjon, og det kan utøves til fordel for ethvert retts gode. Nødrett kan også utøves til fordel for tredjeperson og til å verne om alminnelige samfunnsverdier. Nødrett kan kun utøves i de situasjoner der det er fare for et retts gode. En vokter som ser at det brenner i et hus, kan for eksempel bryte seg inn i huset og slukke brannen.

Denne faren må være uavvendelig, det vil si at situasjonen ikke kunne avverges på noen annen rimelig måte enn gjennom å overtre straffebudet. For det andre må det være forholdsmessighet mellom den handlingen som ble foretatt og den faren som truet noens person eller gods.

Adgangen til å utføre nødrettshandlinger etter straffeloven § 47 begrenses imidlertid av formåls- og subsidiaritetsregelen og proporsjonalitetsgrunnsetningen, se kapittel 2.5.1.

2.7 Samtykke

Felles for tvangsmidlene er at de kan gjennomføres mot mistenktes vilje. I de tilfelle borgeren ikke har lovlig adgang til å pågripe og ransake en person, blir spørsmålet om samtykke til inngrep kan erstatte kravet til lovhjemmel. Et praktisk tilfelle kan tenkes hvor eieren av en butikk fatter mistanke om tyveri og spør vedkommende om han kan få se i hans lommer etter tyvegods. Vedkommende bestemmer selv om han skal godta dette og har full anledning til å nekte å etterkomme forespørselen.

Samtykke er en ensidig erklæring som innebærer et eget hjemmelsgrunnlag for å gjøre inngrep i den personlige sfære. Man godtar inngrep i den personlige integritet som ellers ikke ville vært rettmessig. Imidlertid finnes det ikke en generell lovbestemmelse om samtykke, derfor må det enkelte straffebud tolkes. Når det gjelder pågripelse, bestemmer straffeprosesslovens § 171 første ledd nr. 4 at man kan pågripe en mistenkt når ”han selv begjærer det av grunner som finnes fyldestgjørende”. I disse tilfellene må det foreligge en

---

¹⁵ Jfr. LB-2002-00636

positiv begjæring fra siktede, et passivt samtykke er ikke tilstrekkelig. Imidlertid har det at siktede samtykker i pågrepelse i seg selv ingen betydning. Det er kun et av de spesielle vilkårene, slik at de øvrige materielle vilkårene for pågrepelse også må foreligge. Samtykket kan derimot ha betydning for spørsmålet om inngrepet vil være uforholdsmessig etter straffeprosessloven § 174¹⁶.

Hvorvidt et samtykke skal tillegges rettsvirkning, vil bero på inngrepets art og styrke, samt under hvilke omstendigheter det ble avgitt. Frivilligheten av samtykket vil ha en stor betydning. Det er klart at ingen kan tvinges til å avgi et samtykke, jfr. straffeloven § 222 og avtl. §§ 28 og 29. Det kan forekomme tilfeller hvor vekteren ikke fysisk fremkaller samtykke, men personen føler et psykisk press til å gi vekteren tillatelse¹⁷. I vurderingen av samtykkets reelle frivillighet vil det være av betydning i hvilken grad vekteren opplyser om frivilligheten av samtykket. Når vektere ikke engang forteller barn og ungdom om samtykkets frivillighet jfr. kapittel 2.2.1.1., er det er ikke grunn til å tro at vektere uoppfordret opplyser om dette i andre sammenhenger heller. Den som blir spurt om følge med vekteren på bakrommet, kan føle et press til å samtykke, da en nektelse kan skape et inntrykk av at han har noe å skjule. Dersom vekteren ikke opplyser om frivilligheten, kan det være at den samtykkende tror at vekteren har rett til å utføre tvangsmidler og bare spør for ordens skyld.

I enkelte situasjoner som for eksempel ved ransaking jfr. § 197, kreves det som klar hovedregel at samtykket gis i form av skriftlighet. Dette er begrunnet i forarbeidene til straffeprosessloven: "At samtykket skal være skriftlig, vil tjene til å skape større klarhet. I dag kan det bli en noe flytende overgang mellom virkelig samtykke og en passivitet som bare er uttrykk for at vedkommende ikke direkte protesterer mot ransakingen, som han kanskje regner med at han er forpliktet til å finne seg i."¹⁸. Om samtykket i enkelte situasjoner skal kunne gis muntlig, må forutsetningen iallfall være at den samtykkende er fullstendig klar over at han fritt kan nekte, og selv da vil det være betenkelig.

I alle tilfeller burde vektere vært forpliktet til å opplyse om frivilligheten av samtykket, også når det gjelder pågrepelse og beslag. Et samtykke som etter en helhetsvurdering ikke anses

---

¹⁶ Jfr. Kjell V Andorsen: Strafferettslig samtykke (1992) s. 398

¹⁷ Se Andenæs: Norsk straffeprosess, Oslo 2000 s. 185-186, der det i petit behandles samtykke til ransaking av politimann.

¹⁸ Jfr. Innst. O. nr. 37 (1980-1981) s. 251 annen spalte

som frivillig, kan ikke erstatte manglende lovhjemmel til å foreta inngrep. En annen sak er at et fremtvunget samtykke kan være vanskelig å bevise.

Et annet spørsmål er alderens betydning for samtykket. Det som er interessant i denne sammenheng er om barn i det hele tatt kan samtykke i frihetsberøvelse. Kan for eksempel en tiåring som blir tatt i å naske samtykke i å bli med butikkeieren på bakrommet?

Det foreligger ingen presise regler om dette. Straffeloven setter ikke krav om myndighetsalder for å kunne samtykke. Det er skrevet i juridisk teori¹⁹ at ”Alt etter omstendighetene, med særlig hensyn til hvor alvorlig eller inngripende den handlemåten er som samtykket refererer seg til, må også personer under 16 år kunne samtykke med den tilsiktede straffrihetsvirkningen for gjerningspersonen.” Det er krav om at den som samtykker må ha evne til å forstå hva han samtykker i og hva slags konsekvenser det vil få. I forbindelse med dette er det uttalt at ”Særlig hvor det gjelder unge mennesker kan det være naturlig å ta utgangspunkt i spørsmålet om den handlingen som samtykket gjelder, har et fornuftig eller iallfall etisk akseptabelt formål, og om et slikt formål på denne måten ga vedkommende skjellig grunn til å tillate handlingen i kraft av sitt samtykke.”

Av dette kan man slutte at en tiåring må kunne samtykke i å bli med butikkeieren på bakrommet mens han ringer barnets foreldre. En slik tilbakeholdelse inntil personalia er opplyst må anses rettmessig, da det ikke vil være særlig inngripende. Dette særlig med tanke på at tiåringen til enhver tid kan trekke samtykket tilbake. Butikkeieren griper da ikke inn i barnets handlefrihet, han setter rimelige grenser for den. Derimot er det grunn til å tro at samtykket ikke kan tillegges rettsvirkning dersom han må vente på bakrommet i flere timer før butikkeieren ringer foreldrene.

3 Formelle krav til vekteren

3.1 Krav til vekteren selv

Vaktvirksomhetsloven § 7 stiller for det første krav om at ansatte i vaktelskaper skal ha tilfredsstillende vandel. Grunnlaget for vandelsvurderingen er ”uttømmende politiattest”. Dette innebærer at attesten vil inneholde opplysninger om alle straffereaksjoner som er

---

¹⁹ Jfr. Kjell V Andorsen: Strafferettslig samtykke (2002) s.451-452

registrert på vedkommende person. Hvorvidt det foreligger tilfredsstillendeandel, beror på en skjønnsmessig vurdering. ”Er vedkommende tidligere straffet må det vurderes om forholdet gir grunn til å frykte for misbruk av adgangen til å utøve vaktvirksomhet. Det må vurderes om forholdet etter sin art innebærer en fare for ny kriminalitet i forbindelse med utøvelse av vaktvirksomhet for nettopp denne gjerningsmann.”²⁰ Det skal også vurderes om forholdet innebærer fare for brudd på den tillit som et vaktelskap må ha. Straff for volds- eller vinningskriminalitet vil i alminnelighet tilsi at vandelskravet ikke er oppfylt.

Kravet om tilfredsstillendeandel gjelder for ”enhver som utfører arbeid eller tjeneste for foretaket” jfr. vaktloven § 7. Dette innebærer at både faste og midlertidig ansatte må inneha en slikandel under hele ansettelsesperioden. Kontrollen med vandelen utføres av innehaveren av det selskapet som har fått tillatelse til å drive vaktvirksomhet jfr. § 2.

Det kreves også at ansatte som utøver vaktvirksomhet, skal være over 18 år.

3.2 Utdanning

Av hensyn til den samfunnsmessige rolle vaktelskapene spiller, er det særlig viktig at personer som utfører vaktjenester, holder et høyt faglig nivå. Vekterne bør kjenne jussen godt, da situasjoner som kan oppstå ofte krever raske avgjørelser som ikke krenker den pågrepsrettssikkerhet. Vekterens psykiske egenskaper og evne til å løse problemer er i stor grad styrende for hvorvidt det oppstår en opphetet situasjon. Med tanke på at det er en såpass krevende jobb som kan medføre store skader på mennesker og gjenstander, bør utdanningen stå i forhold til dette.

Det følger av vaktvirksomhetslovens § 8 at Justisdepartementet kan gi utfyllende regler om hvilke krav det stilles til vekterutdanningen.

Det følger av § 5 i forskriften²¹ at vekterutdanningen skal bestå av et introduksjonskurs på 15 timer, i tillegg til en obligatorisk grunnutdanning på 80 timers undervisning. Her er 50 timer teori og 30 timer praksis. Vekterkurset må gjennomføres innen seks måneder etter ansettelse. For bestemte typer oppdrag kreves det spesialutdanning.

---

²⁰ Jfr. Ot.prp. nr. 84 (1986-1987) s. 12

²¹ Jfr. Vaktvirksomhetsforskriften av 25. mai 2004 nr.1

Utdanningen skal skje i regi av vedkommende virksomhet, noe som innebærer at opplæringen av vekterne er det enkelte foretaks ansvar. Bedriftenes opplæringsprogram skal være forhåndsgodkjent av politimesteren i det politidistrikt som også avgjør tillatelsesspørsmålet, se forskriftens § 5 første ledd andre punktum, jfr. § 2 annet ledd.

I samarbeid med vekterbransjen innførte myndighetene i 1998 en læreplan for opplæring av bedrift for vekterfaget.²² Det gis normalt ett års heltidsopplæring som avsluttes med fagprøve. Dersom prøven består, får vedkommende fagbrev for vekteryrket. Dette er bare første steget på utviklingen mot strengere krav om utdanning av vektere. Når vekterne nå får en bedre utdanning, er det fordi selskapene selv har sett behovet for bedre opplæring, i tillegg til at de ble presset gjennom kravene i lovgivningen.

Selv om loven hovedsakelig inneholder bestemmelser om selskapets ansvar, har enkelte bestemmelser betydning for den enkelte vekter, som bestemmelsene om legitimasjonsplikt i vaktloven § 10 og reglene om bruk av hund i vaktloven § 11.

4 Politimonopolet og privat rettshåndheving

Den offentlige håndhevingen av lov og orden har politiet monopol på. Politiet har hovedansvaret for å skape sikkerhet og verne om tryggheten i samfunnet. Politiloven § 1 første ledd fastslår at staten skal sørge for den polititjenesten som samfunnet har behov for, og at dette skal utføres av politi- og lensmannsetaten. Prinsippet om statens politimonopol understrekes videre i politiloven § 26 første ledd. Det følger av bestemmelsen at det er ”forbudt for andre enn politiet å organisere eller delta i privat virksomhet som har til formål å opprettholde offentlig ro og orden eller drive andre former for alminnelig rettshåndhevelse på offentlig sted”. Av lovens forarbeider fremgår det at bestemmelsen innebærer ”et forbud mot at det organiseres virksomhet med sikte på å drive politilignende aktiviteter på offentlig sted.”²³ Denne bestemmelsen forbyr med andre ord organiserte former for privat rettshåndheving, og gir en ytre ramme for borgernes adgang til å organisere og delta i

---

²² Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 10. november 1998. ”Vekterfaget-opplæring i bedriftstudieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag.”

²³ Se Ot.prp. nr. 22 (1994-95) s. 53.

rettshåndhevende virksomhet. Forsettlig eller uaktsom overtredelse av politiloven § 26 er belagt med straff, bøter eller fengsel inntil tre måneder jfr. § 30 første ledd nr. 5.

Etter § 26 andre ledd fremgår det imidlertid at ”Forbudet i første ledd ikke er til hinder for at det etableres vakthold som tilsikter å beskytte person eller eiendom eller verne om naturen. Forbudet er heller ikke til hinder for at en arrangør av allment tilgjengelig sammenkomst eller tilstelning etablerer vakthold for å opprettholde ro og orden under arrangementet”. Med andre ord kan man i en viss utstrekning ha rett til å bedrive rettshåndhevelse for å beskytte seg mot lovbrudd, da dette i utgangspunktet er den enkeltes borgers ansvar.

En adgang til å utføre vakthold er kommet til uttrykk i vaktvirksomhetsloven § 1, hvor lovgiver har åpnet for at private aktører kan drive ”erhvervsmessig vaktvirksomhet”. En ulempe med bestemmelsen er at den generelt utformet. Dette kan bidra til å skape en uklar grense mellom hva som er tillatt vaktjeneste og hva som er straffbart borgervern. Men avgjørelsen om virksomheten er i strid med politimonopolet, skal tas etter politiloven § 26²⁴. Det fremgår av vaktvirksomhetsloven § 1 annet ledd annet punktum at loven ikke gjelder ”egenvakthold eller nabohjelp eller andre vaktoppdrag av sporadisk art, lite omfang eller mot liten godtgjørelse”. Disse forholdene ved en vaktjeneste kan gi anvisning på hvilke former for vakthold som ikke vil komme i konflikt med politimonopolet.

Slik politiloven § 26 er utformet, må det kunne sies at bestemmelsen i hovedsak retter seg mot organiserte former for rettshåndhevelse. På den annen side er trusselen om straff i § 30 første ledd nr. 5 rettet mot den enkelte og ikke organisasjonen som sådan. På denne måten vil det ligge en begrensning i hva den enkelte borger, herunder vektere, kan gjøre. For den enkelte vekteren kan straff etter § 30 for eksempel bli aktuelt hvor det har utviklet seg en praksis i bedriften som vedkommende følger, men som ikke er lovlig etter politiloven § 26. Imidlertid må det nok antas at det i slike tilfeller er mest nærliggende å straffeforfølge ledelsen, men formelt sett åpner bestemmelsen for at det er anledning å straffe den enkelte vokter.

Politoloven § 26 er en uklar og vag regel. Rt. 1933 s. 608 er den viktigste tolkningsfaktoren i forhold til bestemmelsen, og dommen gir en viss avklaring. I denne saken ble et fremtredende medlem av Arbeiderpartiet tiltalt for å ha organisert ”Arbeidervernet”. Dette vernet skulle

---

²⁴ Ot. Prp. Nr. 22 (1994-1995) s. 54 annen spalte

holde orden på arbeiderklassens møter og forhindre eventuelle fascistiske statskupp, i tillegg til at det skulle beskytte arbeiderklassen og dens eiendommer mot ulovlige angrep.

Høyesterett foretok en bred helhetsvurdering når de skulle trekke grensen mot politimonopolet. Det sentrale spørsmålet i denne helhetsvurderingen er i hvor stor grad man beveger seg inn på politiets område. Førstvoterende uttalte på s. 612 at ”Det er mulig at man treffer den vesentlige side av Arbeidervernets oppgave ved at si, at Arbeidervernet er en paa forhaand organisert nødvergeinstitusjon, men dette kan efter min mening ikke utelukke, at det anses som et ordensvern. Etter min begrunnelse er det moment, som jeg finner avgjørende, at Arbeidervernet har at utføre funksjoner som er typiske og karakteristiske for politiets arbeide som ordensvern,..” Hvor man utøver virksomheten, samt hvilke virkemidler og arbeidsmåter som anvendes vil være sentrale momenter i helhetsvurderingen.

Grensen mot politimonopolet vil variere noe over tid ettersom vurderingen knyttes opp mot hvilke oppgaver som til enhver tid anses som politioppgaver. Da vil det være av interesse hvor den lovgivende myndighet mener at grensen skal gå. Vaktselskapsloven kan da tillegges betydning ved tolkningen av politiloven § 26.

For å avgjøre om virksomheten og handlingene er i strid med politimonopolet, vil det være av sentral betydning hva formålet med virksomheten er²⁵. Det understrekes både i forarbeidene til politiloven og vaktvirksomhetsloven at privat vaktvirksomhet må være at defensiv karakter. ”Siktemålet med virksomheten må være å kontrollere, observere og eventuelt rapportere lovbrudd til politiet.”²⁶. En eventuell maktanvendelse kan bare ha som formål å hindre vedkommende i å fortsette sin straffbare handling eller å hindre ham i å unnslippe inntil politiet kan komme til stedet. Det avgjørende er at vaktholdet ikke gjennomføres på en slik måte at det har karakter av polititjeneste. En organisasjon som for eksempel har som formål å hindre forbrytelser ved å drive vakthold og melde fra til politiet ved eventuelle uregelmessigheter (observasjon og rapportering), men som ikke har som hensikt å anvende maktmidler, typisk båtvakt, vil vanskelig rammes av politiloven § 26. Derimot vil en virksomhet hvor deltakerne anser det som nærliggende å anvende makt jevnlig gjennom nødverge eller pågripelser, lett rammes av § 26²⁷. På den annen side vil ikke dette automatisk

---

²⁵ Jfr. Rt. 1933 s. 612

²⁶ Ot.prp.nr.22 (1994-1995) s. 54 annen spalte

²⁷ Jfr. Auglend m.fl. (1998) side 850.

innebære at deltakere i en organisasjon som utøver sin nødvergerett, vil handle i strid med politimonopolet. Det kan oppstå situasjoner hvor de, som i utgangspunktet ikke hadde til hensikt å anvende makt, må gjøre det for å beskytte egne og andres interesser. Nærmere anvisning på hvor grensen går, er det vanskelig å si noe konkret om. En tenkelig løsning er å la virksomhetens art tillegges betydelig vekt. Innebærer organisasjonsformen og arbeidsoppgavene at det regelmessig kan bli nødvendig å anvende nødverge, må det antas at deltakerne har en streng bevisbyrde for å underbygge at deres oppgaver i utgangspunktet kun gjelder observasjon og rapportering²⁸.

Man kan da spørre om politimonopolet innebærer en begrensning i vekternes adgang til å foreta inngrep sammenlignet med andre privatpersoner. Reelle hensyn kan tale for en slik tolkning, se kapittel 8. Vurderingen vil variere alt ettersom hva slags arbeidsoppgaver vekteren er satt til å gjøre. Arbeider vekteren som nattevakt i en offentlig bygning, vil han etter all sannsynlighet komme opp i færre situasjoner hvor det blir nødvendig å anvende makt. I slike tilfeller vil maktutøvelsen bære preg av å være spontant og tilfeldig, og da vil man trolig ikke bryte med politimonopolet, jfr. § 26 første ledd. Nærmere politimonopolet kommer man, om vekterens funksjon er ordensvakt, for eksempel som på Oslo S. En slik arbeidssituasjon tilsier at man jevnlig kommer opp i situasjoner hvor man ser seg nødt til å anvende makt, og at dette kan skje er noe den enkelte vokter må ha overveiet. I praksis overlates også patruljering på Oslo S til ”de mest kursede, erfarne og kompetente vekterne i landet”²⁹. Dette tilsier at ikke bare vekteren selv, men også deres arbeidsgiver har ansett det som nærliggende at man i utførelsen av de ordinære arbeidsoppgavene på Oslo S kommer opp i slike situasjoner.

I den såkalte Oslo S. saken uttalte påtalemyndigheten i media at de ønsket en avgjørelse som skulle gi prinsipielle skillelinjer mellom politiets og vekternes oppgaver. Ett av tilfellene som ble behandlet, var at to vektere reagerte da de så en mann levere et pillebrett til en annen. Da den ene personen prøvde å løpe av gårde med pillebrettet, satte en av vekterne etter. Påtalemyndigheten uttalte i denne forbindelse at ”Det er kanskje noe uklart hvor grensen går, men om vekterne slår ned på omsetning, besittelse og bruk av narkotika, er de klart inne på

---

²⁸ Se Marco Lilli: Private vaktelskaper, Bergen 1990 side 30.

²⁹Jfr. Hougaard, Lund og Fagerheim: Skyldig selv om det motsatte er bevist?, Stud.jur. nr. 6/2004 s. 65-67 (på s.65)

politiets oppgaver.”³⁰ Tingretten vurderte imidlertid ikke om dette var i strid med politiloven § 26. Domstolene har heller ikke behandlet denne problemstillingen i andre lignende saker, slik at det nærmere innholdet i politimonopolet ikke kan sies å være avklart.

Det er flere forhold som taler for at politimonopolet ikke kan oppfattes så absolutt som man skulle tro. Stadig flere tjenester som vaktelskapene tar på seg, ligger i grenselandet for politiets oppgaver. Dette gjelder særlig enkelte former for vakthold på offentlig sted. Å opprettholde ro og orden er en klar politioppgave, men vekterne er ofte tillagt diverse ordens- og utkastelsesoppgaver. I forarbeidene til vaktvirksomhetsloven³¹ uttalte Justisdepartementet at ordensfunksjonen tradisjonelt er ansett som en av hovedfunksjonene til politiet. Nå tilbyr vaktelskapene slike tjenester, og det foreligger ingen avgjørelser på at vaktelskapenes praksis er ulovlig. Overgangen til at private vaktelskaper i stadig større grad engasjeres, har skjedd glidende. Som eksempel kan nevnes idrettsarrangementer, der det tidligere var politiets ansvar å holde ro og orden, mens det nå er leid inn private vaktelskaper.

5 Har vekteren videre adgang til å foreta inngrep og anvende makt enn andre borgere?

5.1 Innledning

Som tidligere nevnt finnes det ikke konkrete hjemler som gir anvisning på vekterens adgang til å anvende makt. Spørsmålet blir derfor om vekteren i enkelte tilfeller har utvidede muligheter i det enkelte lovbestemmelser kan tolkes utvidende til fordel for vekteren.

5.2 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet får betydning når vekterens adgang til å foreta inngrep skal utredes. Legalitetskravet, eller lovkravet som det også kalles, krever at det må foreligge formell lov, dersom det skal gjøres inngrep overfor enkeltindivider. Inngrep som vekteren normalt utfører,

---

³⁰ Jfr. Bangslund: Nok med et politi?, Stud.jur. nr. 4/2004 s. 19-26 (på s. 22)

³¹ Ot.prp. nr. 54 (1999-2000) side 40 annen spalte

er av en slik art at det er nødvendig med hjemmel i lov. Ettersom man befinner seg på strafferettens område, og det dreier seg om overgrep fra andre private borgere, tilsier legalitetskravets relativitet at det må forstås strengt. På denne bakgrunn vil det være vanskelig å tolke vekterens kompetansegrunnlag utvidende, og gjennom tolkning komme til at vektere har en videre myndighet enn andre borgere har. Hovedformålet med legalitetsprinsippet er å verne om individets frihet og sikkerhet. Det er kun i unntakstilfeller det skal være lov å pågripe og anvende makt mot borgere.

5.3 Straffeloven § 228

Grensen for hva som skal anses som legemsfornærmelse etter § 228 blir i praksis fastsatt etter en konkret skjønnsmessig vurdering, hvor en rekke momenter, for eksempel graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter, vil få betydning³². I utgangspunktet taler rettssikkerhetsmessige hensyn for at alle forhold etter straffeloven § 228 at bedømmes likt. På en annen side kan man stille spørsmål om personer i bestemte yrker gis en romsligere ramme for maktbruk enn det andre privatpersoner har.

Utgangspunktet er som sagt at også politiets maktanvendelse må skje innenfor visse grenser for at handlingene skal være lovlige. Spørsmålet er hvordan dette bedømmes i konkrete saker. I Rt. 1995 s. 661 var spørsmålet om det hadde betydning at politimesteren utførte tjenestehandlinger i vurderingen om straffelovens § 228 var overtrådt. I denne saken hadde politimesteren arrestert en dørvakt, fordi han ikke etterkom hans pålegg om å fjerne seg. Da dørvakten satt på en stol inne på politikammeret, tok politimesteren tak i kraven til dørvakten og rykket han kraftig opp av stolen og geleidet han inn i et annet rom. Høyesterett la til grunn at forholdet i utgangspunktet kunne rammes av § 228, men uttalte at ”politiet er det organ som kan utøve maktanvendelse overfor borgerne uten at det uten videre skal føre til strafferettslige reaksjoner. Dette er helt nødvendig for at politiet skal utføre sine roller som ordensvern og det legges generelt til grunn at politiet må kunne utøve den makt som anses nødvendig for å få gjennomført tjenesteoppdraget. Vurderingen må skje der og da og det må levnes politiet en forholdsvis romslig ramme når man skal vurdere handlingen i ettertid.” Et annet forhold som talte mot domfellelse, var at det dreide seg om maktbruk som lå i det nedre sjiktet av straffelovens § 228. Resultatet ble at politimesteren ble frifunnet.

---

³² Jfr. Andenæs og Bratholm: Spesiell strafferett, Oslo 1990 s. 40

Dette resonnementet ble gitt anvendelse for vektere i en avgjørelse av Borgarting lagmannsrett 10. juni 2002. I forbindelse med stengingen av Oslo S for kvelden hadde en 19 år gammel gutt kommet inn på stasjonen, men han nektet å forlate området. Etter hvert ble han aggressiv, noe som medførte at han ble påført håndjern og lagt i bakken. Dommerne tillot vekt at vaktjeneste på Oslo S er såpass spesielt og krevende, og det ble uttalt i denne forbindelse at "Når vaktjenesten nødvendiggjør elementer av denne type ordenshåndhevelse, må det antas at vektere, på lik linje med polititjenestemenn, må levnes en forholdsvis romslig ramme for skjønn når deres handlinger skal vurderes i ettertid." Videre uttalte lagmannsretten at "Når det først er nødvendig med en inngripen som innebærer vold, kan det ikke ses grunn til at denne romslighet bør være mindre for vektere."

Også i Oslo S saken ble resonnementet gitt anvendelse, hvor det videre uttales at "Ved vurderingen har retten lagt til grunn at personer som utfører tjeneste av ordensmessig karakter etter rettspraksis skal ha en forholdsvis romslig ramme for skjønn når berettigelsen av maktbruken vurderes i ettertid, jfr. avgjørelsene i Rt 1995 side 661 og (eksempelvis) Borgarting lagmannsretts avgjørelse av 10. juni 2002 (LB-2002-00636)."

Underrettsdommene ovenfor går langt i å antyde at vektere har samme romslige rammer for maktbruk som polititjenestemenn, når situasjonen skal vurderes i ettertid. Imidlertid vil vurderingen om det skal foretas pågripelse bli forskjellig alt ettersom det er polititjenestemenn eller vektere som skal avgjøre spørsmålet. Dette ble for øvrig understreket i (Borgarting lagmannsrett 10. juni 2002) hvor det ble uttalt at selv om vaktjeneste på Oslo S i stor grad kan sammenlignes med politiets ordenshåndhevelse, tilsier på den annen side "vekteres svært begrensede kompetanse at de utviser atskillig større tilbakeholdenhet med voldelig inngripen enn det er antatt at polititjenestemenn bør gjøre."

Når underrettsavgjørelsene sammenligner vekterens oppgaver med polititjenestemennenes og gir dem tilsvarende romslighet ved utøvelsen av makt i ettertid, kan det stilles spørsmål om dette er en god løsning. I realiteten tilkjennes vektere videre rammer enn det de i utgangspunktet har, slik at man innfører en slags mellomstasjon mellom den alminnelige borgers adgang til å anvende makt og polititjenestemenns adgang. For å bedømme om det vil være en god og riktig regel, må det ses hen til om hensynene som begrunner en slik regel for polititjenestemenn også gjør seg gjeldende for vektere.

Begrunnelsen for polititjenestemenn er todelt. For det første er rollen til politiet å opprettholde ro og orden, og det vil være vanskelig for dem å gjøre jobben dersom det er fare for at tjenesteutførelsen kan føre til strafferettslige reaksjoner. For det andre utføres tjenestehandlingene under tidspress, slik at det er mindre tid til å foreta en grundig vurdering av situasjonen. Imidlertid er det mange likhetstrekk mellom den faktiske rollen vektere og politimenn innehar, når de utfører ordensoppgaver. I hvert fall når vektere patruljerer på for eksempel Oslo S, må det kunne sies at deres oppgaver i stor grad er å opprettholde ro og orden. Videre vil begge yrkesgruppene komme i situasjoner hvor de må utføre handlinger under tidspress. På den annen side har lovgiveren bevisst ikke gitt vektere videre rammer til å anvende makt. Hensikten er at vektere skal sørge for sikkerhet uten å anvende makt. Når underrettene viser til sitatet som Høyesterett uttalte for polititjenestemenn sin del, gir dette vekterne en romsligere ramme for maktanvendelse enn det lovgiveren i utgangspunktet hadde tiltenkt.

Skal et slikt resonnement få gjennomslag, taler mye for at det i så fall bør begrenses til de situasjoner hvor vektere utfører ordensoppgaver. Med tanke på at polititjenestemenn ikke har mulighet til å være tilstede til alle tider, samt at vekteres arbeidssituasjon innebærer at de til tider kommer i slike situasjoner, virker det som om underrettsdomstolene har sett pragmatisk på dette. Likevel er det knyttet store betenkeligheter til å gi vektere utvidet myndighet, se mer om dette i kapittel 8.

5.4 Nødverge

I og med at nødvergebestemmelsen er vekternes eneste grunnlag for å anvende makt, kan man spørre om bestemmelsen kan tolkes utvidende i forhold til vektere, slik at vekterne innrømmes en videre adgang til å anvende makt i nødvergesituasjoner enn andre private. Det kunne for eksempel tenkes at vekterens oppdrag ga han en viss utvidet adgang til å velge konfrontasjon fremfor flukt. De krav til vekterens kvalifikasjoner som stilles gjennom vaktvirksomhetsloven kan tale for en slik tolkning. Imidlertid er det ikke noe som tyder på at bestemmelsen kan tolkes utvidende. Vekterne har etter straffeloven § 48 annet ledd adgang til å anvende den ”fornødne” makt, dvs. at de har adgang til å anvende så mye makt som nødvendig for å foreta pågripelsen, forutsatt at man holder seg innenfor prinsippene som nevnt i kapittel 2.5.1. Maktanvendelse ut over det som det er nødvendig, er det heller ikke

behov for. Noen adgang til å anvende makt utover dette, åpner ikke ordlyden for. Reelle hensyn taler også mot å innfortolke en videre nødvergeadgang for vekteren. En videre nødvergeadgang vil gi ham en videre plikt i forhold til oppdragstakeren, og da kan man få en konkurranse mellom vaktelskapene om hvem som er villig til å gå lengst for å tilfredsstille oppdragsgiver, se for øvrig drøftelsen i kapittel 8.

Spørsmålet er verken behandlet i forarbeidene til straffeloven eller til vaktvirksomhetsloven, og det foreligger heller ingen høyesterettsavgjørelser som gjelder vektere og nødvergeretten. Imidlertid ble det i Borgarting lagmannsrett dom 10. juni 2002 (Jfr. kapittel 5.3) gjort rede for hvordan forholdsmessighetsvurderingen etter straffeloven § 48 annet ledd skal foretas. Lagmannsretten la til grunn at ”Det er den enkelte situasjon som vurderes. Både vanlige privatpersoner, vektere og politi må foreta en konkret avveining mellom de hensyn som tilsier en voldelig inngripen mot graden av risikoen for at smerter og skader vil inntreffe.”³³. Uttalelsen må kunne tas til inntekt for at det ikke gis noen generelle utvidede rammer for vekteres nødvergehandlinger. Hvorvidt en nødvergehandling anses å gå for langt, må avgjøres i det enkelte tilfelle, og ikke på bakgrunn av hvilket yrke man har. Dette må også kunne sies å følge av selve systemet med nødvergeretten.

5.5 Vekterens adgang til å anvende maktmidler

Det finnes som sagt relativt få bestemmelser både i lov og forskrift som regulerer selve tjenesteutførelsen til vektere. For å tvinge gjennom et lovlig inngrep har vekteren et maktmiddel gjennom sin egen fysikk, samt psykiske midler som autoritet, opparbeidet respekt, trussel om å anmelde osv. Videre gir vaktvirksomhetsforskriften³⁴ § 9 vektere en adgang til å bevæpne seg med slagvåpen som batong og medbringe håndjern for egen sikkerhet. Forskriften åpner også for at det kan gis våpentillatelse etter våpenloven³⁵, samt tillatelse til å bære gassvåpen. Vektere har også en rett til å bruke skarpe hunder til å forsvare seg med jfr. vaktloven § 11. Imidlertid pålegger ikke vaktvirksomhetsforskriften vaktelskapene å utarbeide instruksjoner for bruk av disse maktmidlene. Flere vaktelskaper har likevel instruksjoner bl.a. for bruk av håndjern og politikølle.

---

³³ Jfr. LB-2002-00363

³⁴ Se forskrift av 25. mai 2004 nr. 1.

³⁵ Jfr. Lov om skytevåpen og ammunisjon m.v. av 9. juni 1961 nr. 1

Når vekteren har grepet inn i en situasjon, plikter han på oppfordring å legitimere seg overfor han det er anvendt makt overfor, jfr. vaktloven § 10 første ledd. Det skal være mulig for fornærmede å identifisere vedkommende vekter. Av rettssikkerhetshensyn er det viktig at fornærmede skal ha mulighet til å bringe saken for retten. I flere saker har fornærmede ikke klart å identifisere vedkommende vekter, og det har derfor ikke vært mulig å dømme noen for ugjerningen.

5.6 Betydningen av at vekteren handler på vegne av oppdragsgiver

Som nevnt tidligere kan vekteren som alle andre borgere ha rett til å utøve nødverge dersom noen rettsstridig angriper oppdragsgiverens person eller eiendom. Han vil også i mange tilfeller ha forpliktet seg i form av avtale overfor oppdragsgiver til ikke å flykte. Vil dette innebære at han har en videre *plikt* til å velge kamp for å holde avtalen de har inngått?

Dersom vekteren i de tilfeller hvor han har rett til å ta opp kampen, i stedet flykter fra stedet, vil dette imidlertid kun ha kontraktsrettslige konsekvenser.

Selv om vekteren har forpliktet seg overfor oppdragsgiveren, har han ikke uten videre *rett* til å velge kamp fremfor flukt. Det er ingen grunn til at man kan utvide nødvergeområdet på denne måten, jfr. ovenfor i kapittel 5.4. Dersom en slik forpliktelse overfor oppdragsgiver hadde gitt en videre rett til å velge kamp fremfor flukt, ville man fått den uheldige konsekvens at eieren ved å leie en vekter, fikk et ”bedre vern” enn ved å gripe inn selv.

Når vekteren påtar seg en avtalerettslig forpliktelse til å beskytte oppdragsgivers interesser, vil dette være et tillegg til de alminnelige rettsgrunnlagene enhver borger, herunder vektere, har til å anvende makt. Vekterens myndighet kan da utledes av to grunnlag: den myndighet alle borgere har etter loven og den myndighet eieren gir vekteren etter avtale³⁶. Et tydelig skille mellom vektere og borgere er at vektere kan representere og handle på vegne av en bestemt oppdragsgiver for å beskytte eiendommen hans, for eksempel butikker, kjøpesentre, stasjonsområder, t-baner/busser, fabrikker, forretningsbygg.

---

³⁶ Ved å sammenligne vekterens myndighet med politiets, ser man at det er stor forskjell på politiets og vekterens myndighet. Politiets myndighet vanligvis defineres som den samlede kompetanse til å gi påbud og foreta inngrep overfor publikum, om nødvendig med makt. Både straffeprosessloven og politiloven inneholder en rekke bestemmelser som gir politiet kompetanse til å gi påbud og foreta inngrep overfor borgere.

Som utgangspunkt kan man si at vekteren trer inn i eiers sko. På mange måter får vekteren samme myndighet til å beskytte oppdragsgivers eiendom som eier har. Han kan avtalerettslig gis rettigheter som å nekte ferdsel på et bestemt område og bortvise bestemte personer. Det kan også overføres rettigheter som kunden har sikret seg gjennom avtale med det publikum vekteren skal kontrollere, for eksempel ved at vekteren har blitt gitt myndighet fra eieren av en bedrift til å kontrollere de ansatte.

I hvor stor grad vekteren kan gripe inn på vegne av en oppdragsgiver, avhenger av hva slags eiendom han er satt til å passe på. Det skilles mellom eiendommer uten adgang for allmennheten, med begrenset adgang for allmennheten og med full adgang for allmennheten. At et sted anses som offentlig, begrenser hvilken eiendomsrett man kan utøve, se nedenfor.

5.6.1 I hvilken grad kan vektere nekte folk adgang til objektet de passer på?

En eier kan som hovedregel råde fritt over sine ting, og han kan nekte andre å utøve rådighet over den. I utgangspunktet kan han derfor bestemme hvem som skal gis adgang til eiendommen, og nekte personer adgang til privat eid område. Imidlertid begrenser loven eierens rett til å utøve eierbeføyelser på en del områder, for eksempel gir frilufsloven allmennheten rett til ferdsel i utmark.

Der privat eiendom er åpen for allmennheten, kan det oppstå interessante problemstillinger. Områder der allmennheten ferdes stadig eller leilighetsvis³⁷, regnes som offentlig sted jfr. straffeloven § 7, for eksempel et kjøpesenter eller Oslo S. På disse stedene kan eieren etter omstendighetene avvise eller bortvise personer. Imidlertid kan det være straffbart å nekte personer adgang ved bruk av makt når dette er diskriminerende (jfr. straffeloven. § 349a), eller virker urimelig. Dette medfører at man for eksempel må kunne nekte berusede adgang til et offentlig sted. Det samme kan de gjøre med personer som lager bråk, er til sjenanse, stjeler, lukter vondt og personer som kun søker tilhold eller som vanskeliggjør driften. I kraft av eierrådighet kan eier av området bestemme at det knyttes vilkår til å få adgang, for eksempel aldersgrense, medlemskap, krav om slips, dressjakke og finsko på restaurant, og må kunne bortvise personer som ikke oppfyller de krav som eier har satt til adgang.

---

³⁷ jfr. Rt. 1959 s. 578.

Dersom eieren har rett til å avvise eller bortvise personen, må vedkommende etterkomme eiers krav. Gjør han ikke det, opptrer han rettsstridig og det kan gi grunnlag for privat rettshåndheving etter reglene om nødverge.

Det kan spørres om avvisning og bortvisning fra trafikknutepunkter som Oslo S står i en særstilling. Det som er så spesielt med dette stedet er at det er knutepunkt for en stor del av samfunnets infrastruktur. Når vekterne bortviser personer fra Oslo S, nektes de samtidig adgang til Norges statsbaner, dvs. at de blir hindret i å kjøre tog. På et kjøpesenter er kanskje muligheten større for å forby personer adgang hvis de lager trøbbel på kjøpesenteret hele tiden. De har da muligheten til å gå i en annen butikk. Men for å kjøre tog fra Oslo er det ikke så mange muligheter. Det kreves da trolig god grunn for å utvise personer. En mulighet kan være å pålegge dem å vente ute, men man kan ikke vise de helt bort fra området. De må ha en mulighet til å ta toget.

Når det er varslet at slike offentlige steder er stengt, utvides vekternes eierbeføyelser jfr. for eksempel Borgarting lagmannsretts avgjørelse 10. juni 2002, fordi da er det ikke lov å være der. Man kan si at det begynner å nærme seg mer en full eiendomsrett igjen som man kan beskytte, da skal det ikke være noen sikkerhetsrisiko osv.

5.7 Tildeling av begrenset politimyndighet

Tildeling av begrenset politimyndighet til personer utenfor politiet, er regulert i politiloven § 20 tredje ledd. Bakgrunnen for bestemmelsen er at sterke offentlige interesser tilsier at det i enkelte sammenhenger er fornuftig å gi enkelte borgere politimyndighet. Imidlertid stilles det som krav at den begrensede myndigheten kun skal gjelde et begrenset tidsrom, et bestemt geografisk område og bestemte saksområder eller funksjoner. En person som er tildelt begrenset politimyndighet, får tilsvarende myndighet som en polititjenestemann innen sitt saklige og geografiske område³⁸. Som eksempel på borgere som har fått utvidet myndighet, er vektere som utfører bagasje- og passasjerkontroll på flyplasser, arrestforvarere,

---

³⁸Bruk av sivilt personell til transport av arrestanter og asylsøkere er blitt utredet, jfr. rapport fra Transportprosjektet, Gjennomgang og forslag til effektiviseringstiltak av politiets transport, 1.november 2002 s.40

passkontrollører og i enkelte tilfeller administrativt personale i politiet. Som et prøveprosjekt utføres transport av arrestanter og asylsøkere av vektere som er blitt tildelt begrenset politimyndighet.

Om tildeling av politimyndighet til vektere på disse områdene, er det i ”Politirett”³⁹ uttalt følgende: ”Vaktmannskaper som utfører vektertjeneste etter vaktelskapsloven bør normalt ikke ha politimyndighet. Bortsett fra den pågripelseskompetansen m.v. som følger av straffeprosessloven § 176 og § 206, består deres hovedfunksjoner i vakthold, kontroll, observasjon og eventuell rapportering av lovbrudd, jfr. forbudet mot privat rettshåndheving i pl. § 26. Bare ved spesielle tjenesteoppdrag, og kun der politimyndighet er helt påkrevet, vil det være aktuelt å gi slikt personell begrenset politimyndighet, for eksempel til bagasje- og passasjerkontroll på flyplasser.” Nærmere retningslinjer om denne begrensede politimyndigheten tatt opp i Justisdepartementets rundskriv av 13. desember 2000⁴⁰, hvor det også konkluderes med at vektere normalt sett ikke bør ha begrenset politimyndighet. ”Bakgrunnen for frarådingen om tildeling av begrenset politimyndighet til vektere synes å ligge i en oppfølging av grunnprinsippet i motivene til politiloven og lovens regler om politimonopol. Frykten for å utvanne politifunksjonen har med andre ord stått sterkt.”⁴¹

Som nevnt gjennomføres det prøveprosjekter hvor adgangen til å transportere arrestanter og asylsøkere er satt ut på anbud til private vaktelskaper. Det kan da spørres om en slik privat transportdrift ligger innenfor hva som kan delegeres av offentlig (politi-) myndighet til private aktører. Det hyppigst anvendte momentet som anføres mot at denne tjenesten overføres til private vaktelskaper, er at transportvirksomheten har et stort innslag av myndighetsutøvelse.⁴² Det vil kunne oppstå situasjoner der tvangsmidler må brukes, og en rekke betenkeligheter ved at et privat vaktelskap får anledning til å anvende tvangsmidler mot enkeltindivider. Videre kan det oppstå problemer hvis noen skal stilles til ansvar for virksomheten der den drives av et privat vaktelskap.

---

³⁹ Auglend, Mæland og Rødsandhaug: Politirett s. 325

⁴⁰ Jfr. rundskriv G-107/2000 av 13. desember 2000 pkt 1.

⁴¹ Jfr. Transportprosjektet s. 37

⁴² Jfr. Auglend, Mæland og Rødsandhaug: Politirett s. 322, momentet er også anført i Transportprosjektet s. 36

Det er uttalt at en slik tildeling av politimyndighet vil representere noe nytt og befinne seg i et grenseområde mellom offentlig myndighetsutøvelse og privat rettshåndheving.⁴³ Utvalget konkluderer med at bruk av private til slike transporter ligger i ytterkant av hva man kan overlate av polititjenester til andre enn politiet selv. Samtidig mener utvalget at det ikke foreligger noen formelle hindringer for en slik ordning der den skjer under bestemte vilkår med stram kontroll og oppfølging. Dette fundamentet er viktig, dersom hensynet til en kvalitativ og rettssikker myndighetsutøvelse av private innen ansvarsområder som normalt ansees å ligge innenfor politiets monopolområde, skal tilfredsstilles.

En forutsetning for at en slik ordning skal fungere, er at de private vaktmennene i kraft av sin stilling får tilstrekkelig kompetanse til å utøve makt og foreta inngripen i akutte situasjoner. Transportutvalget anser det som en nødvendighet for at ordningen kan gjennomføres i praksis at vektere må tildeles en begrenset politimyndighet. Uten denne tildelingen ville det foreligget formelle hindre i forhold til kompetansen for utøvelse av alle sider av oppdraget. I denne forbindelse ble det uttalt at ”En prøveordning uten at slik begrenset politimyndighet tildeles vil være å gå for langt i henhold til dagens lov- og regelverk. Etter gruppens vurdering er tildeling av begrenset politimyndighet en grunnleggende forutsetning for at transportører kan utøve den myndigheten som er nødvendig i forbindelse med utøvelsen av transportoppdraget, herunder å utøve den nødvendige makt.”⁴⁴ Den fysiske makt en vokter med begrenset politimyndighet kan benytte, vil følgelig være den samme som en polititjenestemann innenfor et begrenset saklig og geografisk område. En annen begrunnelse for tildelingen av begrenset politimyndighet kan være at det er straffbart å nekte å rette seg etter personer med politimyndighet, jfr. straffeloven § 326.

Imidlertid er det knyttet betenkeligheter til en slik ordning. Det er klart flere fordeler ved å benytte polititjenestemenn til slike typer oppdrag. De har tilstrekkelig formell kompetanse til å utføre alle sider som er nødvendig ved oppdraget. Politimannen har opplæring og trening i å håndtere alle typer fanger. Han er fleksibel, slik at han lett kan omdisponeres til et annet oppdrag der det er behov for det. Likevel kan den enkelte polititjenestemann anses å være ”overkvalifisert” til å utføre kurante transportoppdrag. Det har de senere årene vært brukt sivilt ansatte arrestforvarere med begrenset politimyndighet til transport av fanger, uten

---

⁴³ Jfr. Transportprosjektet s. 39

⁴⁴ Jfr. Transportprosjektet s. 38

medfølgende polititjenestemenn. Ordningen har fungert godt, og jo mer erfaring og kompetanse transportørene vinner, desto bedre har det fungert. Det er ingen grunn til å tro at private firmaer utenfor politiet vil utføre jobben på noen dårligere måte enn disse sivilt ansatte innen politiet. Det har vært ansett som en velfungerende måte å frigjøre politiutdannet personell til mer aktivt politiarbeid. På den annen side er ikke vektere like trenet og erfarne som polititjenestemenn, og det kan oppstå situasjoner ved et transportoppdrag hvor de er mindre egnet enn politifolk. Disse argumentene ble imidlertid ikke tillagt særlig vekt av transportutvalget, da ordningen med arrestforvaltere har fungert såpass godt.

5.8 Konklusjon

Som fremstillingen viser, har ikke vekteren i utgangspunktet en videre adgang til å foreta inngrep enn andre vanlige borgere. Imidlertid kan det se ut til at underrettspraksis i visse tilfeller når maktutøvelsen skal vurdere i ettertid, tilkjenner vektere en videre ramme for det tillatte, mer på linje med polititjenestemenn. Dessuten følger det av enkelte lovbestemmelser at vektere i større grad kan beskytte seg med midler hvis de lovbestemte krav er oppfylt, typisk tillatelse til å gå med kølle. Videre har vekteren en videre adgang til inngrep enn andre private borgere, hvor han beskytter oppdragsgivers eiendom som er skjermet for offentligheten, eller i de tilfellene han har saklig grunn til å nekte enkeltpersoner adgang til områder hvor allmennheten ferdes. I de tilfellene vektere er tildelt begrenset politimyndighet, vil de også ha videre adgang til å foreta inngrep enn vanlige borgere.

6 Straffutmåling ved maktoverskridelse

Det hender at vektere overtrer grensen for det tillatte maktbruket og blir strafferettslig forfulgt. Dersom en vekter utøver makt ulovlig, kan han pådra seg straff og erstatningsansvar. Det rettslige grunnlaget for straff er reglene i straffeloven. Vaktselskapsloven og politiloven kan også bli aktuelle. De relevante regler i straffeloven er bestemmelser som verner den legemlige integritet, dvs. forbudet mot voldsutøvelse (§§ 228 flg.) og de som omhandler frihetsberøvelse (§§ 223 og 226). Dersom vekteren forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelsene i vaktvirksomhetsloven, kan han straffes for dette etter vaktloven § 16. Overtredelse av reglene om politimonopolet er også belagt med straff, jfr. politiloven § 30.

Det foreligger ingen konkrete bestemmelser som regulerer hvilken betydning det skal ha at vektere har misbrukt sin makt, slik det for eksempel er for polititjenestemenn, jfr. straffelovens kapittel 11 og 33. Et naturlig spørsmål blir hvorvidt det strenge strafferettslige ansvaret for polititjenestemenn kan få betydning hvor vektere har overtrådt grensene når de har utført politilignende oppgaver. Hensynene bak regelverket tenkes å ha en viss innvirkning på straffutmålingen.

Spørsmålet blir om det vil legges til grunn en strengere norm for vektere ved straffutmålingen enn det blir når andre borgere har anvendt ulovlig makt. Det er flere avgjørelser som er egnet til å belyse hvilket nivå domstolen legger seg på, når straffen skal fastsettes for vektere. Det foreligger ingen avgjørelser fra Høyesterett som gjelder straffutmåling der vektere er blitt dømt for ulovlig maktoverskridelse. Det foreligger imidlertid enkelte avgjørelser som gjelder dørvakter. Likheten med vektere kan være stor, da begge yrkesgruppene utfører ordensfunksjoner. Dommene vil da kunne gi en pekepinn på yrkets betydning for straffutmålingen.

I Rt. 1996 s. 44 ble to dørvakter dømt til henholdsvis 60 og 75 dagers ubetinget fengsel for ulovlig maktanvendelse. Den ene dørvakten hadde nektet en 16 år gammel gutt adgang til et diskotek. Han fulgte etter gutten, og situasjonen utviklet seg. Han skallet til gutten, som gjengjeldte med et slag, og løp fra stedet. Gutten ble tatt igjen av dørvaktene og de nedkjempet han med en rekke slag og spark. Høyesterett uttalte at dørvakter burde kunne håndtere slike situasjoner uten å ty til vold.

I Rt. 1999 s. 907 ble en dørvakt på et utested dømt til 120 dagers fengsel. Han hadde overskredet grensen for lovlig maktanvendelse, jfr. straffeloven § 229 2. straffalternativ. Dørvakten viste bort en synlig beruset person ved å ta tak i vedkommendes krave. Den berusede personen gjorde motstand, og dørvakten slo han med knyttet neve. Slaget førte til kjevebrudd og hjernerystelse. Dørvakten gikk fra stedet, og lot fornærmede ligge på bakken. Høyesterett uttalte at ”man må kunne forvente at dørvakter har en viss toleranse overfor berusede personer”.

I Borgarting lagmannsretts avgjørelse av 28. januar 1999 nr. 02212 ble to vektere dømt for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd til en bot på kr 5000. Da en av vekterne var i ferd med å stenge Galleri Oslo, ble det behov for å bortvise en kraftig beruset mann

(fornærmede). Han nektet å forlate stedet og slo til vekteren. Fornærmede ble holdt igjen, samtidig som vekteren kalte opp tre kolleger over radiosambandet. Vekteren ønsket å anmelde mannen for legemskrenkelse og for å få fornærmede opp på vaktrommet, brukte vekterne politigrep, da fornærmede gjorde motstand. Vekterne ble dømt på grunnlag av maktanvendelsen som ble brukt for å få fornærmede til vaktrommet. Det ble uttalt av rettens flertall (en fagdommer og tre meddommere) at ”det må stilles strenge krav til vekteres opptreden, og at det av allmennpreventive hensyn må reageres strengt overfor urettmessig voldsbruk fra vektere.” Det ble uttalt om fornærmedes atferd at ”Hendelsen må ses på bakgrunn av fornærmedes voldelige og ellers kritikkverdige opptreden”.

I lys av den seneste rettsutviklingen kan det se ut som om Høyesterett har utvidet området for samfunnsstraff noe, hvor det tidligere ble ilagt fengselsstraff. I Rt. 2004 s. 1066 ble en ansatt i en kiosk idømt samfunnsstraff ved domfellelse for legemsbeskadigelse jfr. straffeloven § 229 1. straffalternativ. Fornærmede hadde knust en flaske i kiosken domfelte jobbet i, kommet med rasistiske bemerkninger og tilslutt slått domfelte hardt i ansiktet. Dette førte til at domfelte løp etter fornærmede, og ga ham flere slag i ansiktet. Høyesterett uttalte at ”det som klart utgangspunkt ikke skal gis dom på samfunnsstraff ved domfellelse for legemsbeskadigelse. Det må foreligge spesielle omstendigheter dersom domstolene skal unnlate å reagere med ubetinget fengselsstraff ved overtredelse av straffeloven § 229. Når jeg under tvil er kommet til at det er forsvarlig i denne saken å anvende samfunnsstraff, er det ut fra en samlet vurdering og med særlig vekt på den opptakt til den straffbare handling som er beskrevet i det jeg har gjengitt fra lagmannsrettens dom.”⁴⁵ Denne avgjørelsen kan få betydning ettersom vektere har som oppdrag å passe på de som jobber i butikker. Ved vurderingen av straffverdigheten ble det tillagt vekt at ”han gjorde gjentatte forsøk på å løse den vanskelige situasjonen som var skapt av fornærmede.”

Som dommene viser, legges det vekt på at vekterne/ordenspersonene innehar posisjoner i samfunnet som tilsier at de skal utvise profesjonalitet i utøvelsen av sine oppgaver. Det foreligger ingen prinsipper som gir klar anvisning på hvilke krav som stilles til vekteres opptreden, men et moment er at vekterne skal ha opplæring og erfaring til å kunne takle vanskelige situasjoner.

---

⁴⁵ Jfr. Rt. 2004 s. 1066 avsnitt 9

6.1 Kravet til profesjonalitet

Et moment som kan være straffskjerpende, er at vekterne skal ha en slik kjennskap til regelverket at de kjenner til hvor de rettslige grensene går for lovlig maktbruk. Det forventes mer av en vokter enn en vanlig privatperson, selv om de er underlagt de samme reglene om privat rettshåndhevelse. Vekterne har en særskilt plikt til å opptre aktsomt. Det vil da være mer straffverdig når en vokter utøver makt ulovlig.

I teorien har da også vektere blitt sett på som om de er i en særposisjon. I ”Politirett” uttales det at ”det må også kunne legges vekt på at vektertjenesten er profesjonalisert og offensiv og at det av den grunn må stilles høye krav til forsvarlig opptreden fra vekternes side både med hensyn til om de skal intervenere og hvordan.”⁴⁶

For enkelte grupper skal det særlig mye til for å bli frifunnet ved provokasjon. Dette gjelder særlig polititjenestemenn i tjeneste og dørvakter, jfr. ovenfor. Men også for vektere vil terskelen for frifinnelse ved provokasjon være høy. I Rt. 2004 s. 1066 ble det uttalt at selv om domfelte handlet i berettiget harme, må det ”generelt ... forventes av en ansatt på en arbeidsplass at vedkommende er i stand til å håndtere de problemer som måtte oppstå uten å ty til voldshandlinger.” Siden domstolen kommer med påpass klare uttalelser om vanlige butikkansatte, er det grunn til å tro at det samme i stor grad vil gjelde for vektere.

Når vekterne utfører ordensoppgaver, kan det være naturlig å sammenligne dem med polititjenestemenn, da oppgavene i slike situasjoner vil være nokså like. Det kan spørres om de krav som stilles til vekteres opptreden samsvarer med de krav som stilles til polititjenestemenn. En likhet ved begge yrkesgruppene er at de skal opptre med den ro og selvbeherskelse som situasjonen krever. Det som ofte skjer når vektere og politimenn ikke opptrer som de burde, er at de ikke har den nødvendige selvkontroll i gjerningsøyeblikket. De kan ikke la seg provosere av motstand eller fornærmelser. Strengeste krav stilles til politimenn gjennom politiinstruksens § 5-2. En slik profesjonalitet kan man ikke uten videre kreve av private personer.

---

⁴⁶ Jfr. Augelend m.fl.: Politirett s. 855

6.2 Allmennpreventive hensyn

I de tilfellene domstolene kommer til at handlingen må anses straffverdig, viser de enkelte ganger i sine avgjørelser til allmennpreventive hensyn for å begrunne straffens strenghet. Å gjøre inngrep og anvende makt er en del av jobben til vekteren. Når faren for å overskride grensene for lovlig maktbruk i stor grad er til stede, er det viktig å avskrekke andre vektere fra å misbruke makten sin og gjøre dem mer observante på hvor grensene for det tillatte går. For vaktbransjen generelt kan den allmennpreventive virkning være sterk. Vaktselskapet har en interesse i å unngå at deres vektere straffes, da dette vil gi negativ medieomtale og dårlig rykte for selskapet. Dette kan føre til at selskapene instruerer vekterne på hva som er lovlig og ulovlig maktanvendelse. Forhåpentligvis vurderer også vektere i pågripelsestilfeller situasjonen til enhver tid. Trusselen om å miste arbeidet som en følge av at man ikke lenger innehar tilfredsstillende vandel som kreves etter vaktvirksomhetsloven § 7 første ledd, kan virke preventivt.

Mye taler for at den allmennpreventive virkning vil gjøre seg mer gjeldende overfor vektere enn for menigmann ved borgerlig pågrepelse. En streng pådømmelse i en slik sak vil i mindre grad fanges opp av alminnelige borgere, hvis de i det hele tatt er klar over at de har en adgang til å pågripe. En pågrepelse foretatt av en borger vil normalt sett heller ikke være basert på kalkulerte overveielser. Allmennpreventive hensyn taler derfor for en strengere vurdering av vektere enn ved andre private.

6.3 Konklusjon

En tolkning av rettspraksis taler for at det legges til grunn en strengere norm for vektere enn andre borgere når grensene for lovlig maktanvendelse er overskredet. Også reelle hensyn taler for en slik strengere bedømmelse ved vurderingen av handlingens straffverdighet.

7 Strafferettslig vern av vektere

7.1 Innledning

Med tanke på de oppgaver vektere utfører i forhold til vanlige borgere, kan det stilles spørsmål om de er eller bør være beskyttet gjennom spesielle straffebud. Offentlige

tjenestemenn har et særskilt vern mot vold og trusler etter straffeloven § 127. Terskelen for hva som regnes som vold etter denne bestemmelsen er lavere enn etter straffelovens § 228, i tillegg til at det generelt sett kun idømmes ubetinget fengselsstraff⁴⁷, med mindre det foreligger spesielle omstendigheter⁴⁸.

Uavhengig om de regnes som tjenestemenn straffelovens § 127, kan det stilles spørsmål om vold overfor vektere straffes strengere etter de alminnelige strafferettslige bestemmelser, jfr. straffeloven §§ 228 flg.

7.2 Vekteres forhold til straffeloven § 127

Hensynet bak straffelovens § 127 er å verne om offentlige tjenesteutøvelse. Dette medfører at vektere som utfører oppgaver for private oppdragsgivere, faller utenfor bestemmelsen. På en annen side faller vektere som er tildelt begrenset politimyndighet innenfor bestemmelsen, jfr. kapittel 5.7.

Skulle straffelovens § 127 fått anvendelse overfor vektere, måtte det i så fall hjemles i § 127 tredje ledd som utvider kretsen av personer som er særskilt vernet mot vold i spesielle tilfeller. Dette gjelder også ved trusler, jfr. straffeloven § 128 siste ledd. Etter bestemmelsen regnes som offentlige tjenestemenn også ”ved Jernbanerne ansatte Betjente, militære Vagter samt enhver, som efter Opfordring eller pligtmæssig yder en offentlig Tjenestemand Bistand”. Imidlertid kan det vanskelig innfortolkes i straffeloven § 127 tredje ledd at vektere generelt sett skal nyte et vern på linje med disse. I en konkret situasjon derimot vil vekteren ha tilsvarende vern som en offentlig tjenestemann, om han etter oppfordring eller pliktmessig yter for eksempel en politimann bistand ved en pågrepelse. Skal vekteren gis beskyttelse etter straffeloven § 127, må handlingene hans begrense seg til å bistå. Gjennomfører han en pågrepelse på egen hånd etter straffeprosessloven § 176, vil han følgelig ikke falle inn under bestemmelsen.

---

⁴⁷ jfr. Rt. 1991 s. 953.

⁴⁸ Jfr. HR-26-10- 2004 (HR-2004-01788-A), hvor deler av den ubetingede straffen ble omgjort til samfunnsstraff, da tiltalte var i en rehabiliteringssituasjon.

Vekterorganisasjonene har lenge gitt uttrykk for at også vektere bør likestilles med ”offentlige tjenestemenn” i denne forbindelse. Om denne problemstillingen ble det uttalt følgende av vaktvirksomhetsutvalget: ”En likestilling mellom vektere og offentlige tjenestemenn for så vidt gjelder strafferettslig vern vil kunne bidra til større klarhet om vekternes status og myndighet. Utvalget er derfor kommet til at det ikke er grunnlag for å foreslå endringer i forhold til gjeldende rettstilstand; vektere bør ikke omfattes av straffeloven § 127.”⁴⁹

I Straffelovkommisjonens utredning om ny straffelov⁵⁰ ble vekterne nevnt som et eksempel på en yrkesgruppe som anses å være mer utsatt for vold og trusler enn andre og følgelig ha behov for vern. Imidlertid konkluderte utvalget med at det likevel ikke er behov for ytterligere lovregulering ettersom ”behovet for å nyansere straffeutmålingen kan ivaretas innenfor rammene i de alminnelige bestemmelsene om vold, trusler, tvang mv.” Det ble i denne sammenheng vist til rettspraksis, se nedenfor kapittel 7.3.

7.3 Straffutmåling

Skal vektere gis et forsterket vern etter de strafferettslige bestemmelsene, må hensynene som begrunner det særskilte vernet for offentlige tjenestemenn foreligge, og spørsmålet blir derfor om det er i samfunnets interesse å verne vektere spesielt. Vektere kan tilby sikkerhet og trygghet for samfunnet, og ut ifra den synsvinkelen er det en beskyttelsesverdig rolle.

Yrkesgruppen er videre i en utsatt posisjon og har et behov for beskyttelse i tjeneste.

Allmennpreventive hensyn tilsier derfor at det reageres strengt overfor de som øver vold mot denne yrkesgruppen. En streng straff kan ha avskrekkende virkning, noe som kan føre til vekterne lettere kan få utført arbeidet sitt uten frykt for å bli angrepet i sitt arbeid.

I Straffelovkommisjonen er det understreket at yrkesgrupper som for eksempel drosje- og bussjåfører og parkeringsvakter er særlig utsatt for vold og trusler, og rettspraksis viser at det ses alvorlig på slike handlinger. Dette synspunktet er også blitt omtalt i forarbeidene til lov om vaktvirksomhet, som nevner at det etter omstendighetene kan være et straffskjerpende moment om en voldshandling er rettet mot en uniformert vokter i tjeneste⁵¹.

---

⁴⁹ Se Lov om vaktvirksomhet – Reguleringen av de private vaktelskapene. Innstilling fra vaktvirksomhetsutvalget, Oslo 1997 s. 126

⁵⁰ Jfr. NOU 2002:4 Ny straffelov s. 291 annen spalte

⁵¹ Se Innstilling fra vaktvirksomhetsutvalget på side 126.

To høyesterettsdommer kan tolkes slik at de også får betydning for vekterens vern. I Rt. 1993 s. 1163, som gjaldt vold mot en kommunal parkeringsvakt, kom Høyesterett med klare uttalelser om offentlige tjenestemenns strafferettslige vern. Tiltaltes forsvarer anførte for Høyesterett at den strenge rettspraksis ved vold mot politiet ikke uten videre kunne legges til grunn ved vold mot andre offentlige tjenestemenn. Høyesterett avviste denne anførselen og uttalte at

”faktisk er kommunale parkeringsvakter offentlige tjenestemenn og har behov for strafferettslig beskyttelse i tjenesten. Slik forholdene i saken her ligger an, mener jeg for øvrig det ikke ville ha hatt avgjørende betydning for valget mellom betinget eller ubetinget fengselsstraff om volden hadde vært rettet mot en parkeringsvakt i et privat vaktelskap som kommunen hadde overlatt gebyrinnkrevingen til og forholdene således bare kunne henføres under straffelovens § 228 første ledd.” Som ledd i begrunnelsen ble det dessuten vist til Høyesteretts praksis ved vold mot drosjesjåfører i tjenesten jfr. Rt. 1993 s. 1005. I denne dommen ble det lagt avgjørende vekt på beskyttelsesbehovet for drosjesjåfører i tjeneste, og at det etter Høyesteretts praksis av allmennpreventive grunner må reageres strengt mot de som utøver vold mot drosjesjåførene i denne sammenheng.

De skjerpende omstendighetene som gjør seg gjeldende ved vold mot drosjesjåfører og parkeringsvakter, foreligger også ved vold mot vektere.

Synspunktet er også blitt lagt til grunn i underrettspraksis. I Eidsivating lagmannsretts dom 21. desember 1999 (nr. 00772) ble tiltalte dømt til 45 dagers fengsel for å ha brukket nesen til en vakter om bord på M/S Color Festival. Lagmannsretten uttalte at det måtte reageres med ubetinget fengsel ”særlig når volden er utøvet overfor en ordensvakt på et offentlig sted.” I en annen dom fra lagmannsretten (Borgarting, 6. januar 2000, nr. 01770) hadde tiltalte uprovosert skallet vekteren og vridd fingerens hans slik at han fikk et brudd i den. Tiltalte ble dømt for overtredelse av straffeloven 229 første ledd til ubetinget fengsel i 60 dager, en bot på 10.000 kroner, samt at han måtte betale erstatning til vekteren. Lagmannsretten la vekt på at volden var utført mot en uniformert vakter i tjeneste, og at ”vaktmannskap er av de grupper som har særlig krav på beskyttelse og strafferettslig vern”.

Hvorvidt Høyesteretts dom av 26. oktober 2004 som gjaldt vold og trusler mot politiet kan tas til inntekt for at det ved vold mot vektere vil reageres med samfunnsstraff fremover, eller om

det fortsatt vil reageres med ubetingede fengselsstraffer, er det vanskelig å si noe konkret om. Imidlertid er det grunn til å tro at dommen kan få overføringsverdi om den tiltalte er inne i en gunstig rehabiliteringsperiode. Eventuelt at tiltalte idømmes fengselsstraff på bakgrunn av de sterke allmennpreventive hensyn, men at den gjøres kortere og i kombinasjon med samfunnsstraff. Det er også tidligere reagert med samfunnstjeneste i enkelte tilfeller ved vold mot offentlig tjenestemann.

7.4 Konklusjon

Rettspraksis og forarbeidene til vaktvirksomhetsloven tilsier at det er straffskjerpende å utøve vold mot vektere i tjeneste. Dette begrunnes med at vekterne er i en utsatt posisjon og at den jobben de gjør er såpass viktig for samfunnet at de skal kunne gjøre jobben sin uten å bli hindret eller angrepet.

8 Bør vektere ha videre adgang til å foreta inngrep og anvende makt enn andre borgere?

Vektere som driver privat rettshåndhevelse, har flere likhetstrekk med politiet enn andre borgere som foretar privat rettshåndhevelse i enkelttilfeller. De har ofte de samme oppgavene, tilnærmet lik uniform og kan på mange områder være organisert på samme måte.

Sammenlignet med den alminnelige borger kan man anta at vekteren på bakgrunn av opplæring og yrkeserfaring generelt sett vil være bedre forberedt på å takle vanskelige situasjoner.

Debatten om privat rettshåndhevelse drives frem av forskjellige syn på statens rolle i samfunnet og samfunnsutviklingen. En oppfatning er at man vil ha en sterk stat med mye innflytelse og kontroll, mens andre mener at staten ikke skal ha en så sentral rolle. Den rådende oppfatning i dag er at maktutøvelse overfor borgere bør være det offentliges ansvar, slik at staten fremdeles har en sentral rolle. Imidlertid har staten i enkelte tilfeller inntatt en mer kontrollerende rolle som ledd i privatiseringen av oppgaver som tidligere tillå det

offentlige⁵². Lengst i denne retning har Stortinget gått når fangetransporter og uttransportering av flyktninger har blitt en oppgave for vektere.

Dersom myndighetene har tilstrekkelig kontroll med vekternes rettshåndhevelse og passer på at kvaliteten i bransjen er tilfredsstillende, kan det spørres om vektere bør gis en videre adgang til å foreta inngrep og anvende makt enn andre borgere. Imidlertid vil det være uheldig om sikkerhet og trygghet fra kriminalitet for deler av befolkningen vil bli et gode som styres av markedskreftene. Dersom vektere gis en videre adgang til å foreta inngrep, kan dette føre til at flere føler at de må kjøpe tjenester for å beskytte egne interesser.

Et annet forhold som taler mot er markedsaspektet. Dersom vekterne innvilges en større myndighet enn de har i dag, vil dette etter all sannsynlighet medføre at vaktelskapene og oppdragsgiverne vil gå tilsvarende langt i sine kontrakter. På grunn av de åpenbare økonomiske gevinster ville vaktelskapene strekke seg langt for å tilfredsstille oppdragsgivere og fremtidige kunder; ”Vi tør, der andre viker!”. I en slik situasjon ville rettssikkerheten fort bli lidende. Markedsaspektet kan videre skape en frykt for at private ved hjelp av økonomiske midler skal kunne danne et maktapparat som kan brukes til overgrep overfor andre⁵³.

Som tidligere nevnt, stilles det visse krav til hvem som kan arbeide som vektere. Blant annet må vekteren være 18 år og ha ”tilfredsstillende vandel”, se kapittel 3. At det stilles slike krav til vekteren, kan tale for at de bør gis utvidende adgang til å anvende makt i forhold til alminnelige borgere. Imidlertid er ikke argumentet tungtveiende, da kravene ikke er spesielt strenge. Å være over 18 år og ha tilfredsstillende vandel kan neppe sikre at vekteren er mer egnet til å utføre politilignende oppgaver enn en alminnelig borger.

På en annen side har vekteren gjennomført 95 timer med kurs, noe som en alminnelig borger ikke har gjort. Dette taler for at vektere bør gis videre rammer enn vanlige borgere. Imidlertid trenger man ikke å gjennomføre kurset før etter seks måneder etter ansettelse, og innen den tid kan vedkommende ha kommet opp i flere situasjoner. Til tross for at opplæringsplanen skal godkjennes av rette politimyndighet, jfr. forskriftens § 5 første ledd, jfr. § 2 annet ledd, er undervisningen den enkelte virksomhets ansvar, slik at kvaliteten vanskelig kan etterprøves.

---

⁵² Kilde: forordet i Button, Private Policing 2002

⁵³ Jfr. Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) s. 53

Selv om vaktelskapene har en sterk interesse i at deres ansatte utfører jobben tilfredsstillende, viser tidligere hendelser at opplæringen ikke har vært god nok. Senest i ”Oslo S dommen” ble det uttalt etter å ha sett overvåkingsvideoen fra en av hendelsene at ”Flertallet ser elementer i pågripelsen som synes lite betryggende. Nærmere bestemt ser retten en fare for at den måten vekter A satt på da han arbeidet med å få kontroll over den pågrepnes skuldre kunne innebære press også mot nakke/hals og hode, og at det ikke er åpenbart at vekter B hadde tilstrekkelig kunnskaper om anatomi generelt og den pågrepnes fysiske tilstand spesielt til at det var forsvarlig å legge den pågrepnes ben i en stilling som medførte at de ble ”låst.””⁵⁴

Et annet moment som taler mot å utvide vekternes rammer, er manglende overvåking av selve arbeidsutførelsen. Loven stiller kun som krav at det leveres inn en årlig rapport om opplysninger og dokumentasjon på at vaktelskapet utfører virksomheten i samsvar med lovens krav, jfr. vaktvirksomhetsloven § 14. Effekten av rapporteringsplikten vil avhenge av at vaktelskapene selv gir tilstrekkelig detaljerte og korrekte opplysninger om fremgangsmåter ved inngrep og anvendelse av makt. Et problem med selvrapportering kan derfor bli at man lettere bagatelliserer enkelte uheldige hendelser. En annen ulempe ved kun å ha årlige rapporter er at en ulovlig praksis kan opprettholdes opptil ett år, såfremt det ikke blir anlagt straffesak.

En annen måte å føre kontroll på er gjennom straffelovgivningen. Hvis vekteren bryter straffeloven, kan han bli straffet under forutsetning av lovbruddet blir oppdaget og anmeldt. Dersom det strafferettslige system fungerer fullt ut, kan dette tale for at vektere bør ha videre adgang til maktbruk enn borgere. Da vil forhåpentligvis straffen vedkommende får, virke preventivt overfor andre vektere. Imidlertid er det flere forhold som taler mot at rettssystemet fanger opp alle tilfellene. Vanligvis har den som har blitt fornærmet av vekterens atferd, utført en straffbar handling selv, slik at han ikke ser noe poeng i å anmelde forholdet. Et annet poeng er at fornærmede ofte kan være en ressurs svak person, som ikke vet hvilke rettigheter han har eller hvordan han skal gå frem for å anmelde forholdet. Samlet sett vil dette antakelig påvirke både omfanget og innholdet av den rettspraksisen som finnes på området. Et annet forhold er at det ofte kan bli problemer med å bevise de påberopte faktiske forhold.

---

⁵⁴ Se Oslo S dommen side 15.

Forholdet til politimonopolet vil også tale mot en slik utvidet adgang for vekterne. Lovgiver har ønsket å begrense hvilke grupper i samfunnet som kan utøve makt overfor borgerne. Dette er kommet til uttrykk i politiloven § 26. Dersom vekterne skulle få utvidet sitt myndighetsområde, må det kunne antas at dette vil stride mot prinsippet om politimonopolet. Et annet moment som taler mot en utvidet adgang, er at den alminnelige borger lett kan forledes til å tro at vekterne har noenlunde de samme fullmakter som det ordinære politiet har. Dette vil være bekymringsverdig, da politiet, jfr. prinsippet om enhetspolitiet, skal fremstå som en enhet overfor borgerne og bidra til å opprettholde rettssikkerheten. Hvis borgerne til stadighet opplever at vektere utfører arbeid som tradisjonelt regnes som politioppgaver, kan dette bidra til å svekke oppfatningen av at det er staten som, gjennom en enhetlig organisasjon, har ansvaret for lov og orden i samfunnet.

Et argument som kan tale for at vektere skal ha videre adgang enn andre til å utføre vaktoppgaver, er vekternes samfunnsmessige rolle. Hvert år oppdager og forhindrer vektere forbrytelser. Vekterne kan bidra til å tilfredsstille samfunnets og individenes grunnleggende behov for sikkerhet og trygghet. Det er som oftest bedre at vektere utfører vaktoppgaver enn private borgere. Personer som føler seg truet, er ofte opphissede og engasjerte, og dette vil da virke inn på hvordan de løser situasjoner som oppstår. En vokter vil som oftest ikke være følelsesmessig engasjert, han er trent i konfliktløsning, dessuten har han selskapets renneme å ta vare på. Dette kan bidra til at han løser situasjonen på en mer veloverveid og behersket måte. Imidlertid kan det virke inn på vekterens vurderinger at han representerer at han er betalt av den ene "parten". Han er ikke nøytral i samme grad som polititjenestemenn er.

Istedenfor å innvilge vektere generelt sett en videre adgang til å anvende makt enn alminnelige borgere, kunne en alternativ løsning vært å innføre tilsvarende ordning som man har i Sverige. I tillegg til vektere som er ansatt i det private, opererer de med et ekstra ledd mellom politi og vektere, et sertifisert "ordningsvakt" - system. En sertifisert ordningsvakt har en mye større adgang til å bruke makt enn vekterne har i Norge. Et slikt system kan ha sine fordeler. Ordningsvaktene har en mye klarere definert myndighet som det er enklere for politi og vekterkorps å forholde seg til. I tillegg har de generelt en bedre utdanning. Imidlertid vil nok et slikt system stride mot politimonopolet, om politiloven § 26 ikke endres.

Vaktbransjen har gjennom økende kontroll og lovgivning blitt mer seriøs. Selv om media til tider kan få det til å se ut som vekterne til stadighet overtrer grensene for lovlig maktutøvelse, blir kun 0,2 promille av situasjonene vekterne er oppe i løpet av et år, anmeldt.⁵⁵ Utdanningen i bransjen er i stadig utvikling. Bransjen selv har innsett behovet for utdanning av vektere. På denne bakgrunn har vekternes arbeidstakerorganisasjon, sammen med arbeidsgivernes organisasjon, og de største vaktelskapene etablert vekterskolen denne sommeren. Det er også positivt at kontrollen med bransjen blir bedre. Dette er ikke minst viktig dersom privatiseringen av oppgaver som tidligere lå til politiet fortsetter.

---

⁵⁵ ”Dersom man ser dette i sammenheng med statistikk for Oslo regionen i 2002 og landsstatistikken for 2004, er dette svært lavt. Faktumet er at i 2002 ble det registrert 202,7 anmeldelser per 1000 innbygger i Oslo. Her har man ikke tatt høyde for gjengangere, men vekterne på Oslo S ligger allikevel langt unna gjennomsnittet for ”mannen i gata” i Oslo. Jfr. Stud.jur. nr. 6/2004 s. 67, innlegg skrevet av Hougaard, Lund og Fagerheim, Falck Norge AS

10.1 Litteratur

- Andenæs, Johs: *Alminnelig strafferett*. 5.utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004
- Andenæs, Johs: *Norsk straffeprosess*. Bind I, 3. utg., Oslo 2000
- Andenæs, Johs: *Norsk straffeprosess*. Bind II, 3. utg., Oslo 2000
- Andenæs, Johs: *Spesiell strafferett*. Johs Andenæs og Anders Bratholm, Oslo 1990
- Andersen, Kjell V: *Strafferettslig nødrett*, Oslo 1999
- Andersen, Kjell V: *Strafferettslig samtykke*, Tidsskrift for rettsvitenskap, 1992 s. 305-
- Auglend, Ragnar L: *Politirett*. Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug 2.utg., Bergen/Sarpsborg 2004.
- Bjerke, Hans Kristian: *Straffeprosessloven, Bind I*. Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud 3. utg., Oslo 2001.
- Bratholm, Anders: *Strafferett og samfunn*, Oslo 1980.
- Bratholm, Anders: *Straffeloven kommentarutgave*. Anders Bratholm og Magnus Matningsdal, Oslo 1991
- Button, Mark: *Private Policing*, William Publishing 2002
- Eckhoff, Torstein: *Forvaltningsrett* 6. utg., Oslo 1997
- Eskeland, Ståle: *Strafferett*, Oslo 2000
- Falck, Sturla :*Vekterstaten*. Sturla Falck og Thomas Mathiesen (red.), Oslo 1981.
- Falken: *Jus Politi og Vaktvirksomhet*, utgitt av selskapet selv (ikke ytterligere opplysninger om dette)
- Gulbrandsen: *Vekterfaget, Vkl11/-Opplæring i bedrift*. Gulbrandsen og Søvik, Bekkestua 2000
- Lilli, Marco: *Private vaktelskaper*, Bergen 1990.
- Næshagen: *Fra selvtekt til demokratisk politi*, Oslo 1999
- Securitas: *En innføring i elementær rettslære for vektere*, utgitt av selskapet selv (er ikke ytterligere opplysninger om dette)
- Transportprosjektet, Gjennomgang og forslag til effektiviseringstiltak av politiets transporter*, en utredning en rekke personer med politifaglig og juridisk bakgrunn, 1. november 2002

10.2 Lover

- Lov av 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgelig straffelov (straffeloven)

Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangen i straffesaker (straffeprosessloven)
Lov av 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)
Lov av 5. januar 2001 nr. 1 om vaktvirksomhet (vaktvirksomhetsloven)
Lov av 9. juni 1961 nr. 1 om skytevåpen og ammunisjon m.v.
Forskrift 25. mai 2004 nr.1 om vaktvirksomhet
Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen) av 22. juni 1990 nr. 3963

10.3 Offentlige publikasjoner

Ot.prp. nr. 84 (1986-1987), "Om lov om vaktvirksomhet"
Ot.prp. nr. 22 (1994-1995), "Om lov om politiet"
Ot.prp. nr. 54 (1999-2000), "Lov om vaktvirksomhet"
Innst. O. nr. 37 (1980-1981) Innstilling fra justiskomiteen om rettergangsmåten i straffesaker (strprl.)
Innst. O. nr. 52 (1987-1988), "Om lov om vaktvirksomhet"
Innst. O. nr. 20 (2000-2001), "Lov om vaktvirksomhet"
NOU 1984: 24, "Vaktselskapenes virksomhet og tjenester m.v."
Lov om vaktvirksomhet- Reguleringen av de private vaktselskapene. Innstilling fra vaktvirksomhetsutvalget, Oslo 1997
Besl. O. nr. 15 (2000-2001), "Lov om vaktvirksomhet"
NOU 1992:23 Ny straffelov- alminnelige bestemmelser
NOU 2002: 4 Ny straffelov

10.4 Rettspraksis

Rt. 1933 s.608
Rt. 1959 s. 578
Rt. 1991 s. 953
Rt. 1993 s. 1302
Rt. 1993 s. 1005
Rt. 1993 s. 1163
Rt. 1995 s. 661
Rt. 1996 s. 44
Rt. 1999 s. 907

Rt. 2004 s. 1066

HR-2004-01788-A

LB-1998-02212

LB-2002-00636

TOSLO- 03-014425MED-OTIR/03